

BUSKAP

GENO

5
2003

Redaksjon

Tlf. 62 52 06 00

Ansvarlig redaktør:

Jan Erik Kjær

e-post: jan.erik.kjaer@geno.no

Journalist: Rasmus Lang-Ree

e-post: rasmus.lang.ree@geno.no

Journalist: Solveig Goplen

e-post: solveig.goplen@geno.no

Redaksjonsråd

Avd.leder Arne Ola Refsdal

Konsulent Åse Flittie Anderssen

Avsleder Torstein Steine

Fagansvarlig Karin Spanne

Annonser

Adapt DA

v/Aksel H. Karlsen

Rådhusgt. 6, 428 - Torget Vest

3016 Drammen

Tlf. 32 83 73 83 - 911 99 886

Faks 32 83 73 82

e-post: adapt@online.no

Utgiver

GENO - Avl og semin

2326 HAMAR

Tlf. 62 52 06 00

Faks 62 52 06 10

Medlemmer av GENO får BUSKAP

tilsendt. Forøvrig kan abonnement

tegnes for kr 500,- pr. år direkte til

GENO - Avl og semin,

2326 Hamar

Utkommer 8 ganger i året

BUSKAPs 55. årgang

Internett:

www.buskap.no

Grafisk formgivning:

Ulf Bekkelund

Grafisk produksjon:

Gjøvik Grafiske as

Forsidefoto:

Welsh corgien Ayla er til stor hjelp med å gjete kyrne på Lystad i Stange.

Foto: Jan Erik Kjær

NO ISSN 0807-5069

Avkomsgransking
- side 6

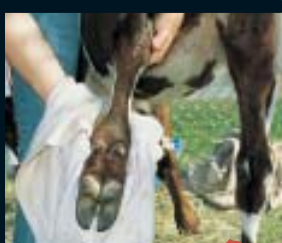
Kunnskapsrik
- side 12

Kjøtt - side 16

Irlandskalver
- side 24

Styling - side 32

Leder

En bagatell? 4

Helse Fruktbarhet Miljø

Fjøsvaske: Må møkka bort? 14

Mastitt er interessant 22

Team Semin - hva skjer? 36

Avl

Ny avkomsgransking 6

Fôr og fôring

Surfôrcupen: Årets cupvinner! 42

Kjøttproduksjon

Meir storfekjøtt - kva kan mjølkeprodusenten gjera? 16

Intervjuer Reportasjer

Kroppstørrelse og jur 10

Imponerende kunnskap 12

De gode hjelperne 20

På vei mot Irland 24

Ære til Joniva 34

Fruktbarhet i nord 38

Organisasjon

Markedsspalten 8

Samvirke er å gi og ta 30

Forskjellig

«Vaktskifte» i redaksjonen 9

Dyrsku'n 2003 26

Vi i TINE 28

Styling av kalv og utstiller 32

IT-hjørnet 37

Ansvarlig redaktør

Jan Erik Kjær •

Leder

En bagatell?

Antallet storfe som beiter i utmarka har sunket, men likevel beiter omkring 240 000 kyr og ungdyr i norske skoger og på fjellvidder. Denne beitedrifta er med å holde liv i 4 000 år gamle tradisjoner og utgjør en viktig faktor for kulturlandskapet. Beitedyra bremser gjengroinga og skaper et trivelig miljø både for oss som har adresse her til lands og for turistene som besøker landet vårt i sommerhalvåret.

At bøndene fortsatt ser verdien av utmarksbeitet er i tråd med den fokusen som for tiden rettes mot bevaringen av kulturlandskapet. Enten det er mjølkekyr eller andre storfe vi møter i veikanten er dette et vakkert syn som presenterer husdyrnæringa på en positiv måte og slik sett fungerer som utstillingsvindu mot forbrukerne.

Likevel har det de senere årene dukket opp et fenomen som kan vitne om både mangel på kunnskap og historieløshet hos dyre-eierne. Det vi tenker på er bruk av bjeller. Fra gammelt av var kubjella gårdens egen stolthet og for de gamle bøndene var valg av bjeller noe de la stor vekt på. I dag kan det derimot se ut som om dette i mange tilfeller er styrt av hastverksarbeid og tilfældigheter. Visst er bjellene primært et hjelpemiddel for å finne dyra igjen ved sankinga om høsten, men det kan likevel være verdt å merke seg et par ting som med fordel burde ivaretas. Ikke sjelden er bjellene nå hengt i de halsbanda som dyra står med på båsen. Dette er i og for seg greit nok, men når en har brukt både en og to sjakler til å feste bjølla i reima med er ikke dette bare et syn som skurrer i øynene. Ei bjelle som henger og dingler mangfoldige centimeter nedenfor halsen på dyret får dårlig klang, men er også selvsagt ubehagelig for dyret selv. Ei bjelle som er festet på denne måten slår mot bringa på kua når den går og mot kjevebeinet når den beiter. At det henges unødvendig store bjeller på unge og små dyr vil også føre til plager for dyret.

Ofte snakkes det om stramme halsreimer på dyra, men når det gjelder bjellereimer er

det like galt dersom de blir satt på for slakt. Det er ikke mange hornkyr igjen, men dersom en skulle ha dyr med horn kan det fort skje at ei ku får hornet sitt inn i reima på ei anna ku i bølingen ved brunst eller annen knuffing. Er en riktig uheldig, kan dyra da vri seg slik at kua med reima blir strupt og hornets eier blir hengende fast. Like skummelt er det at for slakke reimer kan gi plass til kvist og kvas som kan skape problemer for kyrne i utmarka.

Enda verre er det selvsagt i de tilfellene der en har brukt de gammeldagse kubanda – kjettinglenkene – som bjellereimer. Dette er det faktisk noen gårdbrukere som gjør og en slik kjetting kan fort hekte seg fast. Bjølla vil naturligvis ikke få mulighet til å fungere på noen god måte heller i en slik kjetting.

Det finnes gode og praktiske bjellereimer i handelen som en hver som har storfe på beite burde koste på seg. De hypermoderne av plast skriker selvsagt i en estetikers øyne, men er likevel å foretrekke fremfor et halvslakt nylonbånd hvor bjella er festet i flerfoldige sjakler. Lærreimene får du både med egne opphengspatenter for bjellene eller en kan tre hanken på bjella direkte inn på reima. For dyr i vekst må en bruke sunt bondevett med tanke på å ikke spenne reima strammere enn at dyra får plass til å vokse i dem. En annen sak er at det bør være en selvfølge å se etter dyra i løpet av sommeren slik at en kontrollerer bjellereimene flere ganger i beitesesongen.

Det samme sunne bondevettet må brukes ved valg av bjellestørrelser og reimvalg. En liten kalv med ei diger bjelle som dasker vil plages av dette hele sommeren gjennom og er ikke noe vakkert syn for oss som liker å se storfe på utmarksbeitet. Enkelte gamle tradisjoner bør utvilsomt holdes i hevd, fordi de er en viktig arv utviklet gjennom generasjoner av lærdom. En lærdom storfebonden må være våken nok til å tilegne seg. Ikke på grunn av jåleri og bonderomantikk, men for vise omsorg for beitedyra.

Ny avkomsgransking

Torstein Steine – avlsjef i GENO

Indeksen for mjølkeevne er ikkje lenger den same som kg protein. Den inkluderer både kg mjølk, kg protein og kg feitt med denne vektlegginga:

Kg mjølk	– 0,1
Kg protein	1,0
Kg feitt	0,1

Denne indeksen gir litt sterkare framgang enn før på innhald i mjølka og litt svakare stigning på mjølkemengd.

Den nye mjølkeindeksen er teken i bruk for alle NRF-oksar i systemet.

Ny reknemetode for mjølk

Den nye reknemetoden for mjølk, dyremodellen, er utsett til i haust. Årsaka er at det viste seg å krevja endå meir arbeid enn ein hadde rekna med. Siste året har det vore brukt i overkant av 1,5 årsverk på

I år er det med 132 nye oksar i granskingane.

Det er ti oksar meir enn det har vore dei føregåande åra. Dei beste oksane i årgangen er svært gode på proteinprosent, jureksteriør, mastitt og kjøt. At dei er svært gode på proteinprosent og brukbare på mjølke- mengd gjer at dei og kjem bra ut på mjølkeevne.

mjølk. Mange spesielle problem er løyste, og det står att svært lite før alt er på plass. Men i innspurten på eit slikt arbeid er det mykje kontrollarbeid og kryssjekking av re-

sultat for å vera heilt sikre på at alt er så rett som det er mogleg å få det. Dei indeksane som vert brukte no, er rekna ut på gamal måte. Den nye metoden skal vera klar til at det kan

Tabell 2. Nokre av resultatane for oksar med 13 og meir i avlsverdi.

	Avls- verdi	Mjølke %	P	Kjøt	Mastitt	Bein	Jur	Far
1. gransking								
5409 Lillebjørka	19	110	106	104	109	101	102	4324
5388 Flatjord	17	100	114	111	106	100	113	4502
5399 Drugli	17	105	112	108	104	101	106	4502
5438 Hodalen	17	101	115	111	109	103	106	4463
5451 Grødalen	17	98	106	98	112	110	116	4357
5479 Rønning	17	111	104	115	98	107	105	4324
5486 Sandbakken	15	107	103	113	106	98	106	4441
5364 Berge	13	99	107	106	108	99	102	4357
5386 Heimtun	13	101	101	105	105	106	105	4369
5471 Maberg	13	107	101	02	102	111	108	4528
2. gransking								
5277 Ulsaker	28	113	107	105	103	103	112	4357
5313 Faaren	21	107	104	118	100	104	106	4206
5198 Aune	19	104	103	102	110	102	117	4098
5322 Flaten	17	108	107	92	104	103	105	4259
5300 Mjellem	15	104	114	95	111	98	111	4219
5215 Brandsegg	14	106	120	109	106	105	99	4206
5267 Fuglem	14	99	104	99	109	99	104	4206
5292 Hovde	14	107	96	105	102	93	109	4206
5330 Skretting	14	105	114	106	110	105	98	4218
5290 Berg	13	111	104	99	105	104	98	4369

Tabell 1. Ny vektlegging.

Dei nye vektene, som vart vedtekte av styret i mai etter at eventuelle endringar var diskutert ute i produsentlag og på årsmøtet i GENO, er tekne i bruk. I tabellen nedanfor er synt gjeldande vektlegging og dei vektene som vart brukte i fjor.

Eigenskap	I fjor	2003
Kg protein	23	24
Kjøt	9	9
Bein	6	6
Jur	14	15
Lynne	4	4
Fruktbarheit	15	15
Daudfødsar	2	1
Kalvingsvanskar	2	1
Mastitt	22	22
Andre sjukdom	3	3

■ **Toppoksen av dei nye er 5409 Lillebjerka med 19 i avlsverdi. Her er dottera 223 Vona. Eigar er Halgeir Snuggerud, Vardal. Foto: Solveig Goplen**

sendast data til Interbull for godkjenning av modell og metode i slutten av august. Under føresetnad av at det går bra vil me rekna ut nye mjølkeindeksar med grunnlag i

oppdaterte tal frå Kukontrollen i oktober. Det kan føra til endringar for enkelte oksar, men så langt me kan sjå no, vil det vera snakk om moderate utslag.

Tabell 3. Data og avkomsgrupper.

Eigenskap		Avkom per okse					
		1998	1999	2000	2001	2002	2003
Kg protein:	1. gransking	227	211	218	209	234	190
	2. gransking	265	266	245	260	288	273
Kjøtt		245	237	260	254	236	191
Utmjølkingshastighet		196	175	160	152	138	118
Lekkasje		196	175	160	152	138	118
Kropp		157	136	142	128	138	111
Bein		157	136	142	128	138	111
Jur		157	136	142	128	138	111
Lynne		157	136	142	174	160	128
Fruktbarheit:	kv.	295	308	264	245	266	214
	1. lakt.					152	124
Daudfødselar:	Far til ku	293	274	226	214	180	170
	Far til kalv	442	400	403	389	352	272
Kalvingsvanskar:	Far til ku	285	265	220	210	176	167
	Far til kalv	430	389	392	379	343	266
Mastfitt:	juni	288	268	285	268	210	182
	januar	323	300	320	302	289	
Andre sjukdomar:	juni	288	268	285	268	210	182
	januar	323	300	320	302	289	

Nye oksar

Toppoksen av dei nye er 5409 Lillebjerka med 19 i avlsverdi. Han har 4324 J. Kvålen til far og 4108 S. Byrkjedal til morfar. Etter 5409 Lillebjerka kjem det heile fem oksar med 17 i avlsverdi. Jamvel om dei har lik samla avlsverdi, er dei temmeleg ulike med omsyn til resultat på dei enkelte eigenskapane.

Beste kollete oksen har 13 i avlsverdi. Det er 5471 Maberg etter 4528 I. Hansmoen.

Det er framleis 5277 Ulsaker som er toppoksen i årgangen frå i fjor. Han har no 28 i avlsverdi mot 30 i fjor. Det er såleis ingen tvil om at det er beste oksen nokosinne i NRF-avlen gjennom tidene.

Gruppestorleiken har gått sterkt ned samanlikna med tidlegare år (sjå tabell 3).

Det har tre årsaker:

1. Nedgang i kutsal. Det avspeglar seg i tal avkom per okse, men den aktuelle nedgangen i kutsal forklarar berre lite av nedgangen i gruppestorleik.
2. Fleire ungoksar. I år er det ti fleire enn det som har vore vanleg dei siste åra.
3. Neste omgang ungoksar vart sendt ut tidlegare enn vanleg. Det førde til at dei kom i bruk før dei som er granska 1. gong i år var ferdige. Dette var starten på ei nødvendig omlegging på grunn av overgang til venteoksar. Dette er den årsaka som truleg har hatt størst verknad.

Overgangen til puljeutsending av sæd fører til at det endå eit til to år vil ha verknad på gruppestorleiken. Deretter vil det normalisera seg igjen. Det ser altså ut til at me i framtida vil greia å halda bra gruppestorleik. ■

MARKEDS SPALTEN

informerer...

Her finner du oss

GENO hovedkontor
2326 HAMAR
Tlf.: 62 52 06 00
Faks: 62 52 06 10

Store-Ree seminastasjon
2335 STANGE
Tlf.: 62 57 48 00
Faks: 62 57 48 02

Hallsteingård seminastasjon
Halldor Flatensvei 52
7081 SJETNEMARKA
Tlf.: 72 88 47 60
Faks: 72 88 47 61

Øyer testingsstasjon
2636 ØYER
Tlf.: 61 27 58 60
Faks: 61 27 58 61

Særheim
sæddetapot og kontorer
4353 KLEPP STASJON
Tlf.: 51 78 97 40
Faks: 51 78 97 59

www.geno.no

– for deg som vil være oppdatert!

■ 15 kursdeltakere i sommerlige omgivelser på Store Ree. Foto. Jan Erik Kjær

Seminteknikere på kommunikasjonskurs

GENO har de siste fem årene arrangert kurs for seminteknikere med hovedvekt på kommunikasjon. Det siste kurset ble arrangert på Store Ree i Stange 3.–4. juni med 15 deltakere. Torill Broch Seeberg fra TINE Kompetansesenter har vært foredragsholder under samtlige kurs. Broch Seeberg har også hatt ansvar for opplæringen av alle rådgiverne i TINE innen

samme fagområde, og hun har mange erfaringer derfra som hun har gitt videre til våre seminteknikere.

Å leve i endring har også vært et sentralt tema i kurset. Ikke minst har det vært viktig for kursdeltakerne å kunne sette seg inn i de endringer som den yrkesgruppa de skal betjene føler på kroppen, nemlig mjølke- og kjøttprodusentene.

Årets Husdyrtreff-vinnere

Årets vinnere innen storfe kommer fra Gjermundnes vidaregåande skule og heter Marte Furnes fra Hareid og Kristian Fjørtoft fra Ørskog i Møre og Romsdal. Elevene leverte en gjennomgående god besvarelse. Årets oppgave baserte seg på et eksisterende bruk med mjølk- og kjøttproduksjon. Elevene har vurdert drifta på garden og tatt tak i de aktuelle forbedringspotensialene. Oppgaven innebar også en vurdering av meierisamvirkets ståsted kontra en voksende konkurranse i markedet. Besvarelsen er god og gir et inntrykk av modenhet i elevenes vurderinger.

Husdyrtreff er et samarbeidsprosjekt mellom samvirkeorganisasjonene GENO, TINE, Norsk Kjøtt-samvirke og Norsvin. 357 VKIL-elever fra 26 videregående skoler over hele landet med studieretning for landbruksfag og naturbruk har deltatt i årets Husdyrtreff.

Kontakten som organisasjonene får med skolene er viktig fordi den gir oss en unik mulighet til å få innspill fra ungdom under utdanning.

■ Marte Furnes og Kristian Fjørtoft med kua Audhumla (Vestlandsk fjordfe).

«VAKTSKIFTE» i redaksjonen

■ Redaksjonen i BUSKAP takker Hans A. Hals for stor innsats gjennom 31 år. Foto: Jan Erik Kjær

■ 1. juni gikk Hans A. Hals over i pensjonistenes rekke. Etter nærmere 31 år som redaksjonssekretær og journalist i BUSKAP har Hans med stor innsats vært med på å utvikle og bekrefte den sterke posisjonen bladet har ute hos medlemmene. For Hans har kontakten med grasrota vært viktig og leserne har alltid stått i fokus. Det er ikke få fjøsdører han har åpnet i disse årene og slik sett har Hans A. Hals virkelig vært Mr BUSKAP ute hos bøndene!

Gjennom sitt arbeid har Hans hele tiden lagt vekt på bladets kvalitet både på det faglige og det utseendemessige planet. Da Buskap og avdrått ble utpekt som beste fagtidsskrift for 1980 i konkurranse med 150 andre

tidsskrift, var dette derfor ikke minst takket være Hans sin innsats. Juryens uttalelse fra den gangen kan slik sett stå som en honnør til Hans A. Hals sitt arbeid: «Redaksjonen har klart å finne fram til interessant stoff for alle som driver med storfe, skrevet på et enkelt og selv for menigmann forståelig sprog. Presentasjonen er beundringsverdig god og av en kvalitet som mange kanskje ikke kunne tenkt seg mulig. 'Meget delikat' er en karakteristikk som det må være tillatt å bruke i denne forbindelse».

Vi ønsker Hans en god pensjonisttilværelse!

Samtidig ønsker vi Rasmus Lang-Ree velkommen som ny journalist i BUSKAP-redaksjonen. Rasmus er 47 år og er utdannet veterinær og journalist og er et kjent navn for mange av bladets lesere. Etter at Rasmus sluttet som veterinærkonsulent i GENO hadde han blant annet ansvar for dyreombudsprosjektet som ble avsluttet i 1999 og han satt også tidligere i redaksjonsrådet for BUSKAP. I den forbindelse skrev han flere fagartikler for bladet. ■

■ 1. juni startet Rasmus Lang-Ree som ny journalist i BUSKAP. Foto: Jan Erik Kjær

Ideer til bedre samdrift

"Vi brukte lang tid på forberedelser før samdriften ble en realitet, og vi gjorde mange besøk for å studere både driftsform og tekniske løsninger. Kundene av Reime landteknikk og Westfalia viste seg å være meget tilfredse med både tekniske løsninger og support. Melketeknikk og melke kvalitet var meget god hos dem alle. Driftsstabiliteten var meget høy og driftskostnadene faktisk lavere enn forventet noe som samlet sett gir god økonomi."

Ernst Bolås

Gosen Samdrift i Ogdalen, Steinkjer

Det er to ting den moderne bonden alltid trenger

Reime landteknikk har spesialisert seg på salg og service av fjøsinnredninger, melkeanlegg, foringssystemer og rekvisita til landbruket. Men vi leverer mer enn det! Vi legger vår ære i å ha fagfolk som virkelig kan gi råd mht. optimalisering av melkeproduksjon og svinhold. For det er to ting den moderne bonden må ha for å lykkes: Det er gode ideer til mer lønnsom drift pluss utstyret som virkelig gjør det mulig å effektivisere.

Kontakt din nærmeste AK-avdeling for mer informasjon!

IDEER TIL DEN MODERNE BONDEN

AK

Reime landteknikk

www.reime-landteknikk.no

Kroppsstørrelse og jur

Solveig Goplen – tekst og foto

På rekke og rad står det svarte og hvite mjølkekyr. Mankehøyen er høy. Følelsen av å være liten kjennes i magen, når en står ved siden av ei slik ku. Lengden på kroppen er så stor at mange av kyrne ikke har mulighet til å få plass til hele kroppen i kortbåsen. Jurene er ikke spesielt store, men mjølkemengden som produseres på garden viser at her strømmer det store mengder mjølk gjennom jurene. Innimellom står noen røde kyr, men de fleste er kryssinger med amerikansk Holstein. På førbrettet ligger store mengder fullfôr.

BUSKAP er på besøk hos Tove og Elling Ruggli i Rakkestad i Østfold.

Fôr og økonomi

Førseddelen på garden består av fullfôrmiiks. Inneholdet i miksen er raigrassilo, halm, poteter, mask og hvete. Sodalutet hvete og mask inngår med en andel på 35 prosent. I tillegg føres opptil to kilo soya individuelt. Sinkyrne går i egen avdeling og oppfôring starter ei uke før kalving. Egen avdeling for sinkyr sikrer også at kyrne kan bevege seg mye i sintida. I avdelinga for sinkyr føres det med grovfôr med mye struktur.

I besetningen har de også satt fokus på kvigeoppdrettet. De benytter kalvehytter for å unngå problemer med smitte. Deretter flyttes kalvene i en luftig låve med liten dyretetthet. Med disse tiltakene har de nå lite sjukdomsproblemer i kalveperioden. Etter hvert flyttes de inn i tradisjonelle spaltebinger. Under en studietur fattet Elling inntrasse for å endre fôringa på kvigene. Nå får de tørr/grov silo etter appetitt. Med dette fôret kan de ete og ete uten at de blir feite. Det gis tilskudd av vitaminer og mineraler.

Kravet er klart: Kua må kunne omsette store mengder fôr og ha et jur som tåler trykket fra 50 liter mjølk daglig.

Kvigene oppnår ønsket størrelse og har stor kapasitet til å ete når de kalver inn.

Effektivitetskontrollen på garden viser en gjennomsnittlig fôrkostnad på 1,81. Tove og Elling Ruggli benytter avfallsprodukter fra industrien og holder dermed kostnadene på fôr nede.

– Prisen vi må betale er at lastebiler kommer og går og at gårdsplassen av og til nærmer seg ei dyngje. Vi prøver og holde orden og system, men det er ikke like enkelt, sier Tove. Hvete kjøpes fra egen «kornproduksjon» til en pris på 1,90 kroner per kg.

Målet er 10 000 kilo

Det hele startet for over ti år siden. Tove og Elling Ruggli kjøpte seg

fullfôrvogn. De skulle utnytte alternative fôrmidler. Turen gikk da til Sverige. De ble der mer opptatt av å se på ku enn på maskiner. De var innom fjøs som hadde over 10 000 kilo i ytelse og jura bare satt som klistret på kroppen. Det var imponerende.

– Hjemme hadde vi da flere kyr som hadde midtbånd som ikke holdt mål. Kvinner legger merke til slikt. Da vi kom tilbake var vi enige om at vi ønsket ei helt annen kuetype enn den vi hadde på fjøset, sier Tove. Ballen startet å rulle.

– I dag ser vel vi noe av det samme som bøndene som krysser inn NRF i California. Krysningsdyra blir noen robuste dyr med størrelse nok til å ete store mengder fôr. Vår inntrasse for avl gjør arbeidet som

■ **Tove og Elling Ruggli er opptatt av avl. De går i fjøset med et svært våkent blikk. Hvilke dyr skal utrangeres? Hvilke dyr har egenskaper de ønsker å ta vare på?**

Mellemdalen gard i Rakkestad kommune i Østfold

- Brukere: Tove og Elling Ruggli
- 32 årskyr – 46 kalvinger
- Kvote: 248 000 liter
- Ytelse: 9 100 kg, 3,25 % protein og 3,48 % fett
- Fôring: Fullfôrmiks der sodalutet hvete og mask inngår med 35 %. I tillegg fôres opptil 2 kg soya individuelt.

■ – Bevisst har jeg valgt amerikansk Holstein for å virkelig få inn de egenskapene som jeg manglet i besetningen, sier Elling Ruggli.

■ Utendørs kalvehytter sikrer at småkalvene ikke utsettes for unødige smittepress.

bonde mer spennende. En må riktignok bruke vettet og jobbe mot de gode kombinasjonene, sier Elling.

Per i dag benytter de ikke noe

dataprogram i sin avlsplanlegging. Måten de jobber på er å gå i fjøset og studere enkelt dyr. Hva mangler den kua? Hva er den kua god på? De

jobber ut fra den fenotypen som de ser på sitt fjøs med de svakheter det innebærer.

– Vi lærer oss å bruke øynene når vi er i fjøset. Noen dyr bør det ikke avles videre på. Da må en være hard nok og ta avgjørelsen på det. Seleksjon er viktig, dersom en ikke skal dra med seg dyr med dårlig ekstrior, sier Tove.

– Embryo er også en mulighet som vi benytter oss av. Har vi individ vi er svært godt fornøyd med skyller vi embryo. Dermed får vi en raskere framgang og flere individ med de egenskapene vi ønsker. Jeg synes det er rart at ikke flere benytter den muligheten, sier Elling.

Avls målet på NRF-kua

– Avls målet på NRF har ei mye riktigere vektlegging nå enn for ti år siden. I dag legges det mer vekt på jur og mjølk. Jeg ønsker å bruke mer NRF-sæd. Helse, fruktbarhet og protein er egenskaper jeg ønsker å vektlegge etter hvert. Jeg innrømmer at jeg har gått snarveien med å krysse inn amerikansk Holstein. Bevisst har jeg valgt de amerikanske for å virkelig få inn de egenskapene som jeg manglet i besetningen. Egenskapene mankehøyde, kroppsdybde, jur og gode bein var det NRF-dyrene manglet for ti år siden, sier Elling som nå er årsmøtetsending til GENO.

– Jeg ønsker ikke å si at det å krysse inn Holstein er det rette. NRF-kua har svært god dokumentasjon på grunn av store dattergrupper. Dette gir et stort datamateriale. NRF-kua har et større potensiale når det gjelder mjølkproduksjon, slik at den nok vil passe for de som ønsker moderate ytelser opp mot 8 000 liter, sier Elling Ruggli.

Imponerende kunnskap

Avlssinteressen på gården Flittie har vært stor i flere generasjoner, og Ole Bjørner kan se ut til å være arvelig belastet med sin unike interesse for storfeavl. Farmoren var glødende opptatt av besetningen og det samme er faren Bjørner. Slik sett tar Ole Bjørner opp arven med usedvanlig dyktighet.

Moren, Helene, kan likevel fortelle at de første fjøsbesøkene var ganske traumatiske. Da satt nemlig guttungen og illskrek i klauvboksen, men siden den gang har mye endret seg. Helt fra Ole Bjørner var seks år har han vært med på fjøstellene på fellesbeitet og de siste årene har han hatt ansvaret sammen med en kamerat. Han deltar for øvrig på fjøsstellet hele året gjennom utenom de dagene han unner seg å sove litt lenger. I fjor høst begynte han på Landbrukshøyskolen på Ås, men da han fant ut at han måtte gå der i tre år før han kom til å lære noe særlig om praktisk avl på ku sluttet han like gjerne og reiste hjem for å ta del i arbeidet på gården.

Ole Bjørner er ikke i tvil om at mange har mye å hente på en mer gjennomtenkt avl i egen buskap:

– Det er for mange som legger for liten vekt på avlen i egen buskap i dag. Uansett om en ønsker å øke ytelsen eller ikke, bør en ha avl i tankene hele tiden. Det finnes alltid egenskaper en kan forbedre og dersom en ikke tenker på dette blir det jo ikke noe av noe, sier han.

Eliteokser på rams

Uten å nøle kan Ole Bjørner på rams alle eliteoksene som har vært brukt i NRF-avlens siden 1990 og han har en oversikt over enkeltdyra i besetningen er så imponerende at det tenderer til det utrolige. Fødselsdagene på kyrne nevner han i

■ – Når en ser hvor store problemer bøndene i California har med Holstein-kyrne, kan jeg ikke skjønne at norske bønder kan være interessert i den rasen, sier Ole Bjørner Flittie.

Da Ole Bjørner Flittie fra Lesja gikk i barnehagen takket han nei til tur til Åndalsnes fordi kyrne skulle flyttes på fellesbeitet denne dagen. Som ti-åring lagde han sin egen adventskalender der lukene åpenbarte kyr som skulle få ekstra oppmerksomhet. I dag har gutten blitt 22 år, men kuinteressen er like sterk!

fleng, og fjøstavler trenger han slett ikke for han har jo alle opplysningene i hodet likevel. Dagen før BUSKAP var på besøk hadde de fått et lass med innkjøpte kvigekalver. Seks av disse gikk i en binge og Ole Bjørner kunne uten problemer fortelle om fedrene på hver av dem. Når jeg spør om han rett og slett bløffer meg er svaret greit:

– Å nei da, dette lærte jeg meg i dagtidlig det, smiler han. Ellers husker han godt kyr som sto på fjøset i 1986 da han selv var fem år, og skulle han mot formodning være litt i tvil kan han bare slå opp i særoppgaven han skrev i 8. klasse.

Denne hadde nemlig NRF-avl som tema og inneholder blant annet en detaljert oversikt over besetningen med enkelte ku-linjer helt tilbake til 1904!

Helt siden 1993, da han bare var 12 år, har Ole Bjørner vært med å sette opp avlsplan og velge okser til kyrne på gården. I dag er oppgaven utvidet til at han også tar seg av oksevalget til kyrne for de andre bøndene som er med på fellesbeitet om sommeren. Og det er ingen ukritisk bruker av avlsmaterialet vi har med å gjøre:

– Fjorårets eliteokser var etter min mening den dårligste årgangen

Flittie i Lesja kommune i Oppland

- 380 daa dyrka mark
- 175 tonns mjølkekvote
- Årsytelse 8 150 kg, proteinprosent 3,3
- 55 kalvinger i året fordelt på 35 mjølkekyr og 20 ammekyr av Charolais
- Føring: Høy og surfôr
- 25 FE per 100 kg EKM

■ Gården Flittie i Lesja.

■ I følge Ole Bjørner er 712 Perleros tilnærmet drømmekua. Kua er født 13. oktober 1997 og ble kåret til beste ku på vandrestilling høsten 2002. Siste årsytelse var på 9 200 kilo og Perleros har 4331 Y. Gjengedal til far, 3939 F. Torland til morfar og 2944 Gammelstugjeltan som mormors far.

noen sinne når en ser på enkelt-egenskapene, mener Ole Bjørner og fortsetter:

– Jeg har ikke brukt en eneste okse av de førsteårs avkomsgranskene fra i fjor. De har alt for

store minus på enkelttegenskapene! Toppoksen 5277 Ulsaker for eksempel er helt uaktuell fordi den er så svak på lekkasje. En skal jo ha mjølk på tanken og ikke i båsen! Når jeg velger okse jobber jeg for å få framgang på alle egenskapene, og derfor har jeg heller valgt å bruke gamle eliteokser som fortsatt holder seg godt på avlsverdi. Heldigvis ser årets okseårgang mye bedre ut.

21 kalver til GENO

Besetningen på Flittie har vært en god bidragsyter i NRF-avlen. Siden 1978 er det levert ikke mindre enn 21 oksekalver til GENO. To av disse har gått gjennom nåløyet og blitt eliteokser. Av de 40 inseminerte NRF-dyra denne sesongen er det 15 av kalvingene som er merket som aktuelle seminokseemne takket være Ole Bjørners nitidige avlsarbeid. Og målet er helt klart:

– Jeg har ambisjoner om å levere fem oksekalver i året, forteller Ole Bjørner.

Hvorfor er NRF så bra?

– NRF-kua er ei frisk og lettstelt ku som produserer godt og har et bra lynne. På juret mangler det fortsatt en del, men vi har sett klare forbedringer de siste årene. Likevel er det positivt med økt vektlegging på denne egenskapen. Når det gjelder endringen av avlsmålet mener jeg man ikke burde lagt mer vekt på mjølk for det genetiske potensialet for ytelse er slett ikke utnyttet i dag. Jeg ser derimot frem i mot at holdbarhetsindeksen skal komme. Jeg er glad for at det ikke ble reduksjon på vektleggingen på fruktbarhet. Dette er et klart salgsfortrinn ved eksport og derfor bør en fortsette å forbedre denne egenskapen.

Og hvordan ser drømmekua ut?

– Drømmekua skal ha alt! Godt jur og god høyde slik at mjølkinga går enkelt. Den bør være en kombinasjonsku fordi magre kviger lett forfaller etter kalving og fordi kjøttet utgjør en stor del av inntekta på en gård.

Godt lynne er en selvfølge. Her på gården står ikke ei kvige lenge før den meldes inn til slakt dersom den er kranglete og sparker. Videre må kua være fruktbar; den skal ta kalv når jeg vil!

Det kan jo være en fordel med kollethet, men jeg velger aldri en okse bare fordi den er kollet dersom den ikke er god på alle andre egenskaper, forteller Ole Bjørner som heller ikke «sluntrer unna» når det gjelder avlsarbeidet på ammekyrne på gården. Av disse er det 20 i tallet og målet er en rein Charolais-besetning. Alle disse insemineres.

– Inseminering er mye mer interessant fordi en har mer styringsmuligheter enn ved å bruke gårdsokse, forteller den ivrige «avlskon-sulenten» fra Lesja.

Må møkka bort?

Guro Sveberg – veterinær i GENO

■ Dagens samfunn er innrettet slik at mange tar hovedvasken (dusjen) mer alvorlig enn håndvasken på vei ut fra toalettet. Sett i en slik sammenheng kan en buskap med et skinnende reint fjøs være vel så utsatt for smitte fra dyr til dyr enn i et møkkete fjøs. I slike tilfeller er det likevel mer snakk om svikt i gode, gammeldagse rutiner som å skille reint fra ureint enn prinsippet om at fjøset skal vaskes eller ei.

Ikke bare hovedvask

Skal du unngå at urenheter fra borbetennelse og jurbetennelse overføres til nabokua, må man fjerne det ureine, reingjøre og eventuelt desinfisere. Der og da er det mye viktigere enn hovedvasken. Dette prinsippet gjelder for både folk og fe. Hovedvasken har en annen viktig funksjon, nemlig å fjerne gammel møkk som hindrer et godt daglig reinhold.

All flora er ikke nødvendigvis god flora og fjøsvasken gjør at man kan bryte en dårlig sirkel og starte på ny frisk. Som hovedregel bør fjøs og utstyr vaskes ned minst en gang i året. I et fjøs fullt av dyr tar det ikke lang tid før normalfloraen er tilbake på plass, men man er kvitt gammelt lager av flora man ikke har kontroll på. Dessuten er det trivelig for folk og dyr med et reint fjøs!

Begynn dagen før dagen

Utstyr som kalvebokser bør demonteres og gummimatter

Hygiene er et tema som er nært knytta til matproduksjon og kvalitet. Men er det nå egentlig slik at de som har det reineste fjøset har den beste hygienen og får mindre sykdom? Vi er alle utstyrt med en normalflora som man ikke nødvendigvis skal vaske vekk. Likevel er det viktig både for trivsel og sunnhet å fjerne gammel møkk med jevne mellomrom.

fjernes. Glem ikke at skrapere og koster også må rengjøres. Det kan være nødvendig å bruke børste eller skrape for å fjerne det som sitter hardt. Bløtlegg alle flater dagen før, da løsner møkka lettere og man unngår sår og slitasje etter høytrykksspyling. Gjøta gjerne bløtlegginga 1/2 time før vask. Høytrykksvasken bør foregå ved et trykk på ca 50 kilo. Bruk nok vann til å transportere møkka ut av huset, minst 12 liter per minutt.

Vaskemiddel er ikke strengt tatt nødvendig, men kan hjelpe til at arbeidet går lettere og

skåne overflatene. I så fall bør rester av vaskemiddel skylles bort etterpå. Bruk bare godkjente vaske- eller desinfeksjonsmidler og følg bruksanvisningen. Ved smitteproblemer vil det være aktuelt å bruke spesielle desinfeksjonsmidler. Diskuter dette med veterinæren.

Desinfisering?

Kalveboksene bør som regel vaskes etter hvert innsett. Har det vært sykdom, bør de også desinfiseres. Desinfeksjon av husdyrrom for storfe er vanligvis ikke nødvendig. I så fall

Vask av fjøset

1. Demonter utstyr og innredning og skrap vekk gammel møkk
2. Bløtlegg dagen før og evt. 1/2 time før vasking
3. Skyll og vask. Skyll også etter vasking hvis det brukes vaskemiddel
4. Desinfiser ved smitteproblemer
5. La rom og utstyr tørke før innsett av dyr

må man ha reingjort grundig først og fjerna alle urenheter for at middelet skal få kontakt. Desinfiser først når det ikke finnes vanddammer på gulvet lenger slik at middelet ikke fortynnes. Man trenger ca 1 liter ferdig bruksløsning av desinfeksjonsmiddel per 3 m². Glem ikke varmt vann som et av de beste naturlige desinfeksjonsmidlene vi har. Med en steamer er det fullt mulig å skaffe nok varmt vann, i alle fall til å desinfisere kalvebokser og utsatte steder. Protein koagulerer ved kontakt med varmt vann, så igjen; vask godt først!

Sist, men ikke minst bør vi vaske på ei tid som gjør at dyra kan komme inn igjen til et tørt fjøs. Ta spesielt hensyn til småkalvene og kvigene omkring kalving og skån dem for å bli utsatt for et nyvaska og fuktig fjøs. Er dyra på beite, kan vaskinga med fordel tas når fjøsrommet kan stå tomt og tørt i lengre tid. Får man ikke til naturlig torking, kan det være aktuelt å bruke tilskuddsvarme. ■

■ Når du skal vaske fjøset bør du bløtlegge flatene dagen før. Da løsner møkka lettere og du unngår sår og slitasje etter høytrykksspyling. Foto: Solveig Goplen

Meir storfekjøtt

– kva kan mjølkeprodusenten gjera?

Mjølkeprodusentane sit med nøkkelen til å dekkja behovet for storfekjøtt. Dette gjeld særleg på kort sikt. Talet på fødte kalvar og god utnytting av desse er sentralt.

Øystein Havrevoll – fagsjef i Gilde Hed-Opp

Forbrukarane ynskjer kjøtt frå norske dyr. Men tilgang på storfekjøtt er nå slik at marknadsavdelingane i Gilde-bedriftene kan selja meir kjøttprodukt, og det er ledig kapasitet på slakting og skjering. Team storfe i Norsk Kjøtt har signalisert at med nåverande utvikling i produksjon og forbruk, er det behov for 90 000 ammekyr i 2007 mot om lag 50 000 i dag. Kan mjølkeprodusenten gjera noko med dette? Ja, meiner styreleiar Asbjørn Helland på årsmøtet i GENO. Men er mjølkeprodusentane interessert i å ta signala frå Kjøttsamvirket alvorleg, og kva avgrensar eventuelt interessa for å auka storfekjøttproduksjonen?

Kva bestemmer slaktemengden?

Tilgang på kalvar, tilvekst i gram per dag og slaktealder (vekt) bestemmer den totale slaktemengden. Alle desse tre faktorane kan ein truleg gjera noko med på eige bruk. Kanskje kan det vera grunn til å diskutera driftsopplegg og dyreflyt i fjøset med rådgivar frå TINE eller Kjøttsamvirket?

Fleire fødte kalvar er mest sentralt for å auka kjøttproduksjonen. Påsett av alle kviger, sterk utrange- ring og kort kalvingsintervall er tiltak som aukar tal fødte kalvar per årsku. Auke i dette talet frå 1,10 til 1,15 i snitt for heile landet vil kunna utgjera auke i slaktemengder på

over 3 000 tonn per år. I tillegg er det viktig å redusera kalvetapet til eit minimum. Nok råmjølk av god kvalitet innan to timar etter fødsel med ein tørr og lun liggeplass, helst på rein halm, og gradvise førovergangar er tiltak for å halda kalvetapet lågt.

Kva er optimal tilvekst?

I årsutskrifta til kukontrollen er det teke med slaktersultat, mellom anna tilvekst oppgitt i gram slakt/dag. Slakteprosenten hos NRF-oksar på normal føring er om lag 52 og ned mot 50 for kviger og kyr.

Ved å auka slaktetilveksten frå 500 til 550 gram/dag hos oksar, vil dette redusera framføringstida med cirka 50 dagar når slaktevekta elles er lik. Kortare framføringstid vil også spara om lag 200 FEm per slakt i vedlikehaldsfør. Både tilgang på kalv, pris på grovfør og plass i fjøset vil vera avgjerande for dei val ein kan ta. For å oppnå slaktetilvekst over 550 g/dag, bør ein bruka 3–4 kg kraftfør per dag og ha nok tilgang på godt grovfør (FEm/kg tørrstoff > 0,85).

Kva er optimal slaktealder og slaktevekt?

Førstyrken (FEm/dag) bestemmer tilveksten hos dyra, og tilveksten bestemmer slaktealder og slaktevekt. For liten plass i små bingar vil redusera tilveksten. Oksar treng minst 3–4 m² for å trivast og kunna utnytta føret.

Alder ved slakting må passa med tid for nye dyr som skal inn i fjøset. Dersom ein har god tilgang på eigen eller innkjøpt kalv, i minste laget med grovfør og liten plass, bør ein sterkt vurdera å ha slaktealder på 15–16 månader med ei slaktevekt på 270–290 kg per NRF-okse. Dersom ein har mindre til-

gang på kalv og mykje grovfør og plass, kan ein auka slaktealderen med 2–3 månader og slaktevektene til 300–320 kg per okse.

Gjennomsnittleg slaktevekt på ung okse har gått opp med om lag 5 kilo dei fire første månadene i år samanlikna med 2002. Dette er positivt. Men det er dei lettaste NRF-oksane som bør bli tyngre og ikkje den gruppa over 300 kg slaktevekt. Store ungoksar med slaktevekt over 350 kg kan vera dyre å føra fram på grunn av høgt behov til vedlikehald (4–5 FEm/dag) og meir produksjonsfôr per kg tilvekst på grunn av høgt feittinnhald. Rask tilvekst og høge slaktevekter aukar også faren for feitttrekk.

Av dyr i kategori ung okse har 15 prosent slaktevekt under 250 kg. Samtidig er ca 15 prosent av all ung okse klassifisert til P+ eller dårlegare. Det er sterk samheng mellom låg slaktevekt og dårleg klassifisering. Framleis blir det levert for mange kalvar til slakt utanom avtale om Kvalitetskalv.

Kjøttproduksjon på kviger og kyr

Om lag 40 prosent av storfekjøtet er frå hodyr. I ei tid med behov for meir storfekjøtt, kan det vera lønnsamt å utnytta kapasiteten og føret ved å produsera meir slakt på desse dyra. Det viktigaste tiltaket er å setja på alle kviger og ta minst ein kalv av dei før slakting. Kviger som ein veit skal brukast til slakt, kan også førast sterkare enn livkviger. Men ein skal vurdera holdet slik at ein ikkje får for mange slakt med feitttrekk. Inseminering med kjøttpluss-oksar eller kjøtte er også aktuelt. Dette vil auka tilveksten og forbetre slakteeigenskapane til

Fortsetter neste side

■ Fleire fødte kalvar er mest sentralt for å auka kjøttproduksjonen. Foto: Jan Erik Kjær

Meir storfekjøtt...

Fortsetter fra foregående side

dyra. Kviger av NRF bør insemineres med lette kjøttferasas, mens eldre NRF-kyr med lette fødsler godt kan insemineres med tyngre kjøttfe.

Slakteriet får inn ein del ung ku som er for tynne og dessutan overfeite ku. Når det ikkje er akutt skade som er årsak til utrangering, kan det vera pengar å tena på å føra opp tynne kyr i 2–3 månader før slakting. Kyr som lett blir for feite og som skal utrangerast, bør få redusert tildeling av kraftfôr frå 6–8 veker etter kalving og slaktast når dei er komne ned i middels hold.

Er økonomien god nok?

Jordbruksoppgjøret 2003 vart ikkje noko lyft for storfebønder. Auke i øvre grense på produksjonstilskot til 150 000 kroner per bruk og auke i målpris på 1,90 kroner per kg kjøtt verkar i rett lei. Men frå 1. juli blir grunntilskotet på storfeslakt redusert til 0,65 kroner per kg og heilt borte frå nyttår 2004. Det er dermed staten og ikkje storfebøndene som kanskje tenar mest på god etterørsel etter kjøtt i marknaden?

Produksjonsøkonomi kan ein til ei viss grad visa i enkle dekkingsbidrag. Eit dekkingsbidrag skal syna kva som blir att til å betala for faste kostnader og til eige arbeid. I tabellen har eg teke med dekkingsbidrag for ung okse og kvige med eller utan ein kalv. Prisar er frå juni 2003. Pris på grovfôr og beite er tal frå Effektivitetskontrollen i TINE og dekkar ikkje noko faste maskinkostnader. Verdien av spedkalv er neppe råd å realisera og kan gå inn som eit pluss i rekneskapet. Høgare pris på grovfôr og beite vil gjera det meir lønsamt med raskare framføring. Slik situasjonen er, bør mjølkeprodusentane vurdere meir kjøttproduksjon på kviger og ung ku.

Tal frå Effektivitetskontrollen i TINE syner at det er store variasjonar frå gard til gard i inntekter og utgifter med kjøttproduksjonen. Dersom du trur du har potensiale på garden til å få meir ut av storfekjøttproduksjonen, bør du kontakta rådgivar i Gilde eller TINE til ein diskusjon om driftsopplegg, føring og slakteplanlegging

Signal og samarbeid

Mjølkeprodusentane sit med nøkkelen til å dekkja behovet for storfekjøtt.

kjøtt. Dette gjeld særleg på kort sikt. Talet på fødte kalvar og god utnytting av desse er sentralt. Kjøttssamvirket legg difor stor vekt på å gi tydelege signal om behov for meir storfekjøtt. Me ynskjer også å samarbeida om rådgiving med TINE, GENO og andre organisasjonar i landbruket der produksjonen på garden blir sett i samanheng med utnytting av produkta i den såkalla varestraumen like til forbrukar. Målet må vera å produsere nok norsk kjøtt.

Tabell 1. Dekkingsbidrag i storfekjøttproduksjonen, juni 2003 (slakteinntekter – variable kostnader).

	Ung okse Full inneføring		Kvige u/kalv 2 beitesomrar	Kvige m/kalv 2 beitesomrar
Slaktealder, mnd	15	18	24	30
Slaktevekt, kg	270	300	230	250
Klasse/feitt	O/2+	O/2+	P+/2+	P+/2
Inntekter, kr				
Slakt, d-sone 2	10 050	11 150	8 300	8 400
Sal av føringsskalv				3 800
Produksjonstilskot	930	1 110	1 500	1 800
Sum inntekter, kr	10 980	12 260	9 800	14 000
Sum fôrbehov, FEm	2600	3000	2900	5000
% mjølk (kr 10,00/FEm)	3	2	2	1
% kraftfôr (kr 2,63/FEm)	45	35	10	9
% grovfôr (kr 0,65/FEm)	52	63	50	45
% beite (kr 0,30/FEm)	0	0	38	45
Kostnader, kr				
Fôr	5 400	4 600	2 800	3 700
Diverse	800	900	1 000	1 600
Verdi av spedkalv	1 025	1 025	800	800
Sum kostnader, kr	7 225	6 525	3 400	6 100
Dekkingsbidrag, kr/slakt	3 255	5 735	4 700	7 900
Dekkingsbidrag, kr per mnd	217	319	196	263

De gode HJELPERNE

På gården Lystad i Ottestad litt sør for Hamar består den hjertelige velkomstkomiteen av tre Welsh corgitiser. Awela, Ayla og Lina er først og fremst familiemedlemmer, men gjør også en innsats i gårdsdrifta ved å hjelpe til med å drive kyr og kviger på beitet.

Jan Erik Kjær – tekst og foto

– Vi har stor hjelp av hundene når de 17 mjølkekyrne skal ut og inn fra beite morgen og kveld, sier Hanne. Som et bevis på dette forteller hun at helga før BUSKAP var på besøk var hundene på utstilling i Trondheim og da hadde avløseren beklaget seg over at kyrne var så trege å få flyttet på.

– Kyrne har vendt seg til å bli drevet av hundene og det går fryktelig sakte med dem når hundene er borte, sier Rune.

Den første Welsh corgien kom til gårds i 1998. Rasevalget ble i hovedsak gjort fordi Hanne og Rune kjente til rasen fra før, men i og med disse hundene opprinnelig var avlet frem som gjeterhunder for storfe ville de prøve hva de dugde til.

– Corgien er «mye hund for pengene», ler Hanne. Hun kan fortelle at de er avlet frem med korte bein nettopp fordi kyrne skal sparke over dem. Bortsett fra de korte beina er de likevel som en stor hund. Så langt har ingen av hundene på Lystad blitt skadet i gjeterarbeidet, dersom man ser bort i fra en kurre eller to i hodet...

Alle kan prøve

Hanne og Rune har ikke gått på spesielle gjeterkurs for å lære å trene hundene, men har prøvd seg frem på egen hånd. De har begge erfaring med hundehold fra før, men gjetinga var altså en ny opplevelse.

– Hvem som helst kan prøve å bruke gjeterhunder på kyrne, bare de passer på å ikke «skremme livet

De siste fem årene har Hanne Lystad og Rune Moen hatt god hjelp av hunder til å drive kyrne ut og inn på beite.

av» valpen. Vi har erfart at hvor flink hunden er, avhenger 99 prosent av instinkt og 1 prosent av trening. Med andre ord er det viktigste å spille på lag med hunden og å ha kontakt med den når den arbeider. Det vi har slitt mest med er å stoppe hundene før det får for stor fart, mens selve gjetinga har de helt tydelig i blodet. I motsetning til Boarder colliene som ligger bak flokken og sniker, gjeter Welsh corgien ved å nappe kyrne i hasene når de skal drive dem fremover. Corgien kalles en drivende rase, og det er jo nettopp det en trenger hjelp til med kubølingen. Så langt har dette verken stresset kyrne eller hundene, og faktisk så gjør det selve jaginga til mindre mas både for dyra og oss. Vi har kvigene på sommerbeite et stykke unna gården og vi merker stor forskjell når vi skal få dem på hengeren nå når vi bruker hundene i motsetning til tidligere. Slik sett blir det både mer effektivt og mindre jaging på kvigene også, sier Hanne.

Hun forteller at de har hatt med valpene i fjøset så tidlig som mulig og på den måten gjort dem vant med kyrne. Dersom valpene er «sterke nok i hodet» har de begynt å trene med dem på kubølingen fra de er om lag et halvt år. Både under trening og gjeting bruker Hanne og Rune bare én hund av gangen. Dette er avgjørende for å kunne ha styringa.

I begynnelsen er det viktig å bruke langline på valpen slik at man greier å bremse den uten å måtte skrike seg hes. Samtidig som de holder igjen i lina roper de

«stopp» slik at hundene lærer denne kommandoen. Selve gjetinga går som regel av seg selv, men poenget er jo at det skal styres og derfor er det i tillegg til stop-kommandoen viktig å ha øyekontakt med hunden. Etter hvert kan man da legge mer styring inn i treninga, for eksempel ved styre hunden til høyre eller venstre ved å peke med respektiv arm.

God trim for hunden

– Det krever selvsagt litt jobb og trening å få en hund til å fungere som gjeter, men når en først er i gang gjør det drivinga av kyrne mye lettere. Vi har ikke på noen måte merket at det å bruke hundene har gjort kyrne mer urolige, og for hundene sin del er det jo en fin trening der de både får brukt hodet og bena. Det er – slik jeg ser det – et mye bedre alternativ enn en daglig halvtimes tur i bånd, sier Hanne.

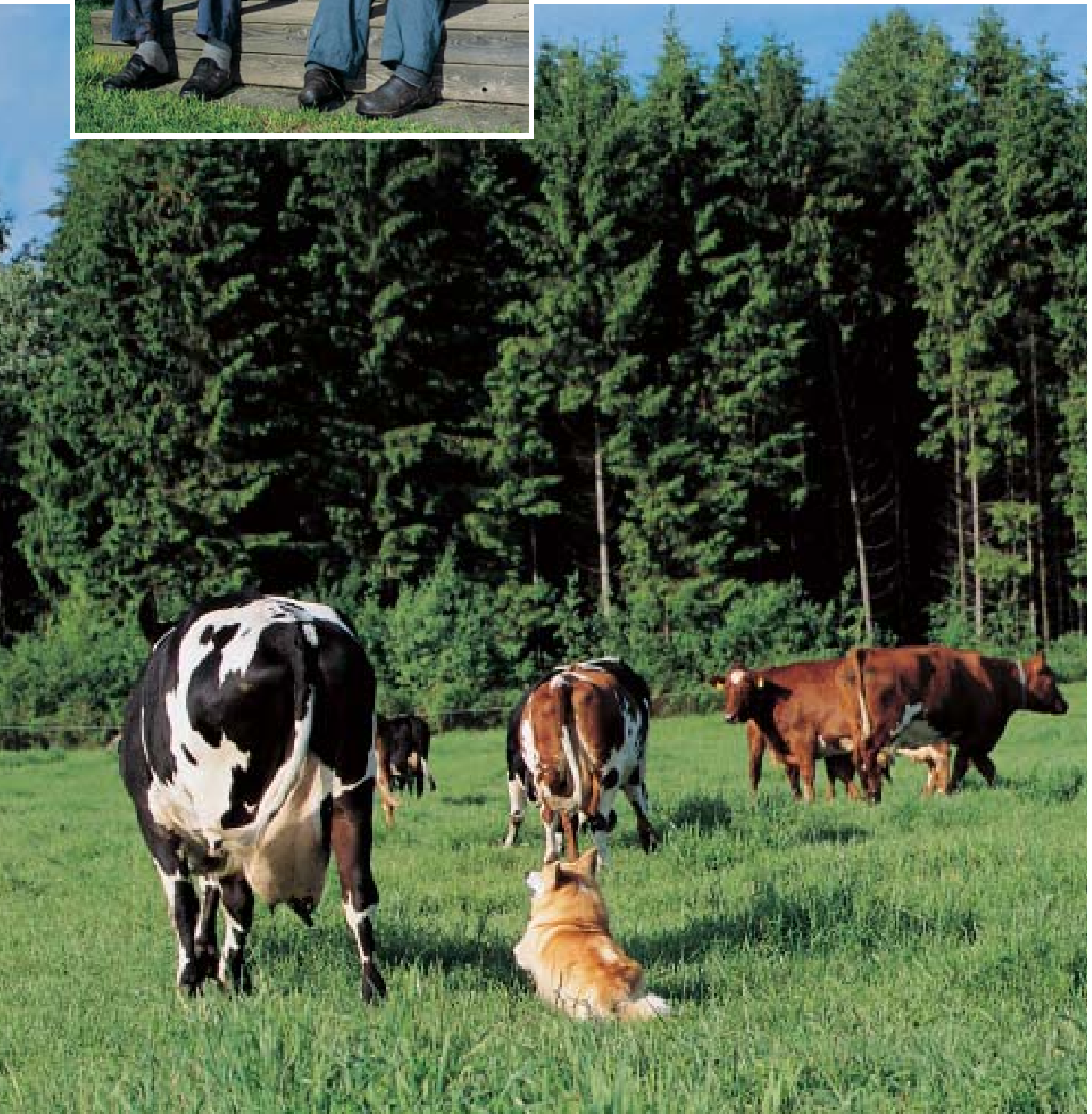
– For å få hundene til å fungere best mulig er vi avhengig av å avgrense beitene med strømgjerder og drivganger. På den måten får hundene mer styring med bølingen, legger Rune til.

De tre hovedpersonene selv tusler lykelige rundt på jakt etter kos og oppmerksomhet. Å kombinere rollen som hardt arbeidende gjeter og familiehunder ser ikke ut til å være det minste problem for Welsh corgiene!

■ Av de tre hundene til Hanne og Rune er det Ayla som gjør gjeterjobben best.

■ Hanne og Rune synes det er morsomt å utnytte gjeterinstinktet hos hundene. Her er de sitter de med Awela, Ayla og Lina.

Mastitt er interessant

Anne-Grethe Berg – frilansejournalist

■ Ved hjelp av spenepøver og helseutskrift synes dyrlege Eggen at mastitt er blitt interessant. Selv legger han prøvesvarene av kyrne til gårdbrukerne i distriktet inn i et Excel-ark for hver besetning på datamaskina og har god oversikt over hvilke bakterier som er funnet når og hvilke antibiotikatyper bakteriene er følsomme for og resistente mot.

– Behandling av mastitt har forandret seg, sier Terje Eggen og trekker fram et eksempel fra en besetning hvor det var tatt ut spenepøver før avsingning av elleve kyr.

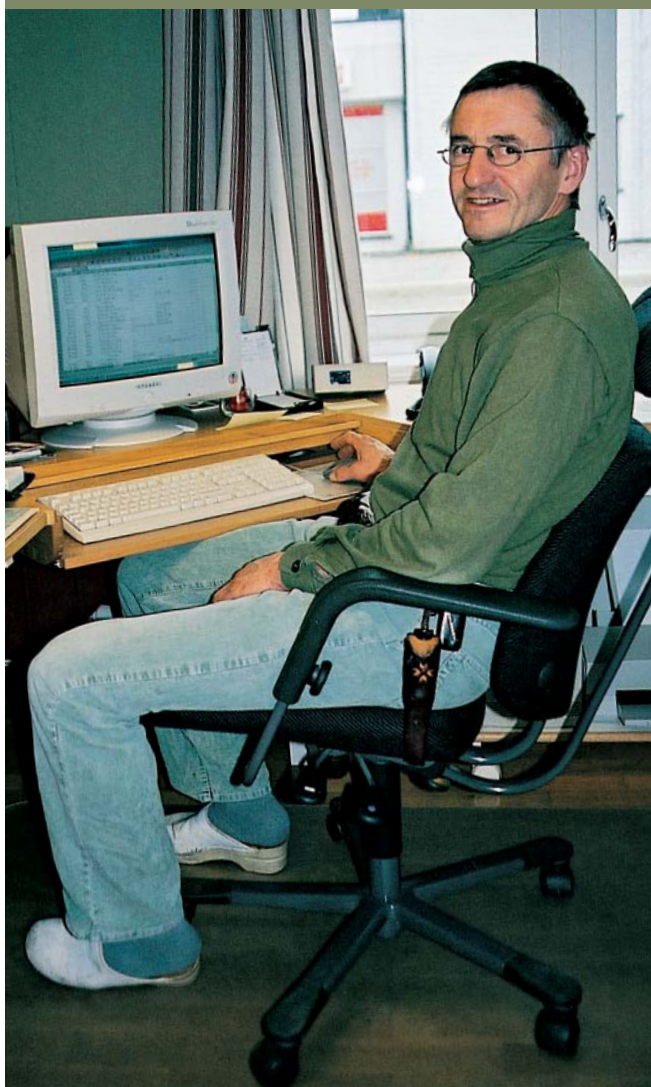
– Tidligere ville jeg ha behandlet åtte av disse elleve kyrne bare på grunnlag av høyt celletall, nå ble to kyr slaktet og to kyr behandlet. Fra ei ku som hadde Koagulase negative stafylokokker (KNS), ble det tatt ut ny prøve som viste fortsatt bakteriefunn. Eggen er usikker om denne kua blir behandlet da bakterien skal kunne helbrede seg selv.

Vet hva han gjør

Dyrlege Terje Eggen synes at prøvesvarene hjelper han til å vite hva han skal gjøre i mastittarbeidet. I sammenligning med jurkontrollen tidligere som jobbet med problembesetninger, føler Eggen at han nå vet hva han gjør også med enkeltindivider og at han er blitt flinkere å vurdere tilfellene.

– Prøvene gir svar og bon-

– Behandling av mastitt har forandret seg. Nå er mastitt «interessant», sier dyrlege Terje Eggen i Overhalla i Nord-Trøndelag.

■ Dyrlege Terje Eggen i Overhalla i Nord-Trøndelag har systematisert alle spenepøverne for hver gårdbruker på datamaskina.

den spør, sier han og presiserer at det viktigste på sikt er å redusere mastittfrekvensen og behandlingsfrekvensen og være med på å bedre økonomien til bonden.

– Færre mastitter blir behandlet, men bønder forventer likvel at vi veterinærer skal behandle. Vi har nok fortsatt ett «behandlingsmoment» i oss, legger han til.

– Jeg velger oftere penicillin også på akutte mastitter, forteller Eggen og legger til at han nå sjelden bruker bredspektret antibiotika som tetracykliner i mastittbehandlingen.

Siner mye

Klinisk undersøkelse av juret er nødvendig ved siden av spenepøverne og helseutskriften.

– Jur med knuter og funn av Stafylokokkus aureus, sines bort, sier Terje Eggen, og forteller at å følge mjølkingsrekkefølge med å mjølke kyr med bakteriefunn sist, byr på utfordringer i lausdriftsfjøs og at han da anbefaler slakting eller sining av kjertler.

Dyrlege Eggen forteller at bøndene tar ut spenepøver selv, men at også noen foretrekker at dyrlegen tar ut prøvene. Terje Eggen har også hatt eget kurs for mjølkeproduzentene i Overhalla om prøvetaking av spenepøver fordi mange har vært usikre når de skal ta ut prøvene og hvordan de skal få prøvene rene. ■

På vei mot Irland

Ti ulike okser har irene valgt ut fra NRF sitt okse-sortiment. Nå er NRF-kyr i norske fjøs inseminert med disse oksene. Neste sommer skal 400 NRF-kukalver leveres sprell levende til forsøket i Irland.

Den rette kombinasjonen

Nedenfor er et eksempel på en kombinasjon som utlistet fra avlsavdelinga. **Kua 1475** er etter 4926 Skjæret og den rette partneren er 5163 Skarbø. Morfar til kua er 4208 S. Årvoll. Kua er førstegangskalver med godt ekstriør og godt lynne. Juret er flott, men skjemmes av to ekstraspener. Tabellen viser at kalven hun bærer har følgene genetiske potensiale. Dersom det er en kukalv og nåløyen passerer så er Nina og Trond Magne innstilt på å selge kalven.

Kalven som ventes har følgende genetiske egenskaper:

Avlsverdi	10	Bein	103
Mjølkk	106	Brystomfang	100
Proteinprosent	106	Hasevinkel	97
Fettprosent	100	Beinstilling bak	101
Kjøtt	100	Kodeledd	106
Hastighet	100	Kryssretning	96
Lekkasje	100	Kryssform	103
Jur	100	Spenespisser	102
Ekstraspenner	96	Speneavstand, framme	98
Avstand spenespiss – bås	99	Jurbalanse	102
Lynne	100	Overgang jur – spene	104
Fruktbarhet	101	Jurfeste framme	103
Kalvingsv. far til ku	101	Jurbotn	99
Kalvingsv. far til kalv	102	Jurtype	104
Mastitt	105	Jurstørrelse	104
Andre sykdommer	97	Spenelengde	105
Dødfødsler far til ku	97	Spenetjukkelse	99
Dødfødsler far til kalv	104	Vridde klauer	106

Rokvam gard i Gausdal kommune, Oppland

- Eiere: Nina og Trond Magne Rokvam
- Kvote: 168 000 liter
- 40 kalvinger per år
- 6 drektige kyr med den «rette»

Kalvene som forventes født neste vår er sterke genetisk på egenskapene fruktbarhet, proteininnhold, jur, bein og helse. På garden Rokvam i Gausdal er det seks kyr som er «på vei» med den «rette». Avlsavdelinga i GENO har via sitt datamateriale plukket ut den eneste rette oxen. Potensialet til de kommende mjølkekyrne på en eller annen gard i Irland er enda en godt bevart hemmelighet. Nina og Trond Magne Rokvam har et ørlite håp om at de neste vår skal kunne levere en kalv til en yrkesbror i Irland.

Solveig Goplen – tekst og foto

Vi er med

– Det var artig å få brevet fra avlsavdelinga der de hadde ønske om at seks av våre 40 kyr skulle insemineres med de utvalgte oksene. Noen av de utvalgte kyrne er også våre helt klare favoritter på fjøset. Kyrne er nå inseminert med de oksene som er foreslått. Vi håper selvsagt at det blir kukalver. Tidspunktet var perfekt for oss, vi skulle akkurat til å utarbeide avlsplanen for årets sesong. Avlsplanen setter vi opp selv. Tidligere brukte vi protein som buskapsegenskap. Det begrenset utvalget. Nå velger vi bare egenskaper på hvert enkelt dyr. Våre prioriteringer er lynne og juregenskapene. Det er de viktigste egenskapene for oss som stiller dyra til daglig. Dyr med uønskede egenskaper burde utranges. Fordi vi må utnytte kvota blir også slike inseminert på nytt. Vi synes at det å sette opp avlsplan for buskapen er spennende. Vi følger med på hvem som er aktuelle toppkalver, sier Nina og Trond Magne. ■

■ Nina og Trond Magne Rokvam, her med barna Oda og Håvard, driver garden Rokvam i Gausdal.

■ Seks kyr på Rokvam – her ved fire av dem – er inseminert med okser som irene ønsker å kjøpe kalver etter.

Irlands-prosjektet

For ti år siden startet irene et forsøk med de franske rasene Montbeliarde og Normande. Dårlig fruktbarhet hos Holstein-kyrne var bakgrunnen for forsøket. I 1999 ble NRF-rasen involvert i forsøket. 30 NRF-kalver kjøpt inn. Det norske avlsopplegget med utvalg for fruktbarhet og produksjon var grunnen til at NRF kom med.

I forsøket som nå utvides skal NRF sammenlignes med Holstein og kryssninger av Holstein og NRF. Om lag 45 irske bønder skal være forsøksverter. I disse buskapene insemineres nå Holstein-kyr med de samme oksene som nå brukes på de utvalgte NRF-kyrne i Norge. Neste vår kommer de rene NRF-kalvene til de samme besetningene.

■ 1475 er drektig med oxen 5163 Skarbø. De genetiske egenskapene til kalven som ventes står i ramma på motsatt side.

Dyrsku'n 2003

12.–14. september arrangerer vi den tradisjonsrike Dyrsku'n i Seljord.

Husdyrutstillinga er framleis «rygg-raden» i Dyrsku'n, og fjøset med husdyr, dømning og mønstring er hovudarenaen på Dyrskuplassen. Vi er svært nøgde med den interessa som husdyrhaldarane syner ved å halde fram med å vise gode dyr og slik slutte opp om Dyrsku'n også i det nye årtusenet.

Vi føler at utstillinga nå har fått ei form som appellerer til eit breitt publikum og blir meir i tråd med reglane for internasjonale utstillinger.

Alle mjølke-rasar

Storfeutstillinga er open for alle kyr av mjølke-rasar, og vi vil minne om at Dyrsku'n gir tilskott til kvar utstillar som kjem med kyr til Seljord. På denne måten håpar vi på at vi skal kunne få mjølkeprodusenter frå store deler av Sør-Norge til å stille dyr.

Kyr av same rase blir dømt gruppevis. Deretter blir 1. premie-kyrne tekne inn og rasens beste dyr kåra. Slik tek ein rase for rase, og di fleire av dei eldre og sjeldnare mjølkerasane som blir med, di større interesse trur vi utstillinga vil fange hos publikum. Til slutt tevlar dei beste dyr av alle rasar om å bli best og få prisen for beste ku på Dyrsku'n 2003.

Frå utstillingsreglane for storfeutstillinga nemnast at krav til premiegrad for alle raser er:

1. premie

8,0 for kropp og bein og 4,0 for jur

2. premie

7,0 for kropp og bein og 3,0 for jur

3. premie

6,0 for kropp og bein og 2,5 for jur

Alle utstillarar får deltakarpremie.

Andre krav

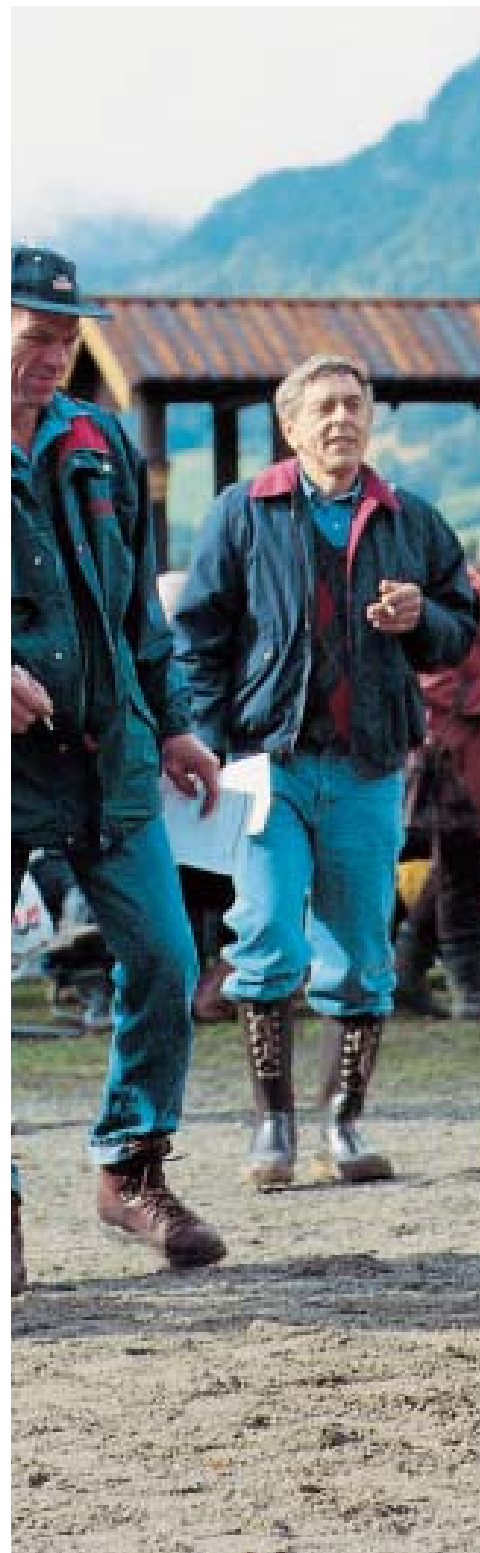
Besetninga må vera med i kukontrollen. Dei dyra som stiller, må ha seminokse eller stambokført gardsokse som far og vera av mjølkerase. Det vert ikkje stilt krav til avlsverdi, og kyr med tomme jur vil bli dømde.

Kalvemønstring

Vi fortsett med dei to siste åras suksess med kalvemønstring. Kalvemønstringa er eit publikumsvennleg og sjarmerande innslag som det ser ut som alle likar.

Kalvemønstringa er etter at kyrne er dømt på fredag. Etter den store påmeldinga i fjor, har vi i år bestemt at krav til alder på kalv og alder på utstillar må følgjast. Kalven må vere ein 3–9 månaders kvigekalv og utstillar må vere mellom 5 og 15 år.

Njål Vestøl – utstillaransvarleg Dyrsku'n

PRAKTISKE OPPLYSNINGAR

Påmelding

Meld gards/bruksnummer, dyrenummer og bankkontonummer (for utbetaling av tilskott etter Dyrsku'n) til:

TINE Meieriet Sør, org. avdelinga, v/produksjonsrådgjevar Gro Knutsen
Melkevn. 4, 3919 Porsgrunn.

E-post: gro.knutsen@tine.no. **Telefaks** 35 93 13 61

Påmeldingsfrist er 20. august 2003

Utstillinga tek til kl 9.00.

Då må alle dyra vera registrerte og på plass.

Det er vanskeleg å reise frå plassen før kl 17.00.

Det er mogleg å koma med dyra dagen før utstillinga, men dette må vera avtalt med utstillaransvarleg (Njål Vestøl) på førehand.

Nærare orientering til utstillarane kjem i brev om lag to veker før utstillinga.

Foto: Jan Erik Kjær

Det er **Tine Meieriet Sør/Orgavdelinga** som er ansvarleg for å gjennomføre storfeutstillinga. Spørsmål kan rettast til utstillaransvarleg :

Njål Vestøl 35 93 13 95 / 91 37 64 15
njal.vestol@tine.no

Gro Knutsen 35 93 13 96 / 91 37 64 16
gro.knutsen@tine.no

Tilskot

Dei som stillar ut ku og geit får eit tilskot til avløysar med **kr. 500,-** og tilskot til transport med inntil **kr. 800,-**.

Veterinærattest

Husdyr utanom Kviteseid veterinærdistrikt må ha veterinærattest som ikkje er eldre enn 8 dagar. Alle dyr må kontrollerast av veterinær, og attesten må leverast før avlasting. All avlasting skjer ved Husdyrhallen, der ein også finn veterinærkontoret.

Spørsmål kan rettast til distriktsveterinæren for Kviteseid veterinærdistrikt, **distriktsveterinær Gunleif Oland, 3840 Seljord, mobil 48 00 90 90.**

Kvifor er nokon meir effektive enn andre?

■ No held ei gruppe på å finna ut meir om dette gjennom eit brukarstyrt forskingsprosjekt i TINE-regi, i samarbeid med NVH, NLH, GENO og NILF. Prosjektet er støtta økonomisk av Forskingsrådet.

– Hovudføremålet er å finna ut kva faktorar som bidreg mest til å forklare variasjonen i økonomisk effektivitet, fortel Bjørn Gunnar Hansen i TINE Produsentrådgjeving. Han fortel vidare at dei òg vil finna ut kor godt mål dekningsbidraget er på lønsemd i høve til ein ny effektivitetsindeks dei har utvikla.

Kva er effektivitet?

– Med økonomisk effektivitet meiner vi utbyte i form av dekningsbidrag i høve til mengda av innsatsfaktorar. Vi samanliknar brukarar med omlag same ressursgrunnlag i form av areal, kvote og fjøsplass. Nokon får t.d. større utbyte ut av eit bestemt areal enn andre.

– Kvifor er det slik? spør Hansen, og fortel at dei brukar to mål for utbyte som vert omforma til to effektivitetsindeksar:

- Dekningsbidrag utan tilskott
- Dekningsbidrag utan tilskott fråtrekt faste grovførkostnader

Resultat til no

– Så langt i prosjektet kan vi slå fast at mjølk- og storfe-kjøttproduksjon er ein komplisert produksjon. Mange for-

■ Dei finn ut kva som best forklarar økonomisk effektivitet. Frå venstre: Bjørn Gunnar Hansen, TINE, Grete Stokstad, NLH, Stig Larsen, NVH og Agnar Hegrenes, Nilf.

Dette har nok mange mjølkeprodusentar og rådgjevarar undra seg på mange gonger. Mange har merka seg at det ofte er dei same brukarane som gjer det best kvart år. Kvifor? Kva er det som kjenneteiknar dei effektive mjølkeprodusentane basert på data frå ku- og effektivitetskontroll, og kva leiareigenskapar har dei?

hold påverkar lønsemda og alle desse heng saman med kvarandre på ein eller annan måte. Vi veit at det er på dei faktorane som varierer mest, at det er mest å hente i auka lønsemd. Dei to klart viktigaste områda er:

- Grovførmengde og grovførpris, inkludert faste kostnader
- Differansen mellom mjølkeinntekt og førkostnader, i dagleg tale mjølk minus før

Hansen legg til at når vi rangerer bruka etter «dekningsbidrag utan tilskott», er det mjølkeinntekt minus førkostnader som betyr mest. For mjølkekyr er dette det viktigaste resultatmålet. Når vi rangerer etter «dekningsbidrag utan tilskott minus faste grovførkostnader», er det brutto grovførkostnad per føreining som dominerer. Dette er dei to viktigaste enkelttala bonden har å førehalde seg til.

På tredje plass kjem kjøttproduksjonen, med kilo kjøtt produsert og kjøttinntekter minus førkostnader. Kvotepoppfylling, fruktbarheit og veterinær og medisinskostnader betyr òg ein del.

Kva kan vi bruke resultatene til?

– Dette kan verta eit hjelpemiddel til å finna fram til kritiske punkt på det ein skilte bruket der bonden, effektiv eller ei, kan starte å leita etter mogelegheiter til forbetringar som betyr mykje økonomisk. Deretter kan han be om rådgjevingstenester på desse områda. Då blir det rådgjeving tilpassa mjølkeprodusenten sine eigne behov og med større treffsikkerheit på resultatet, avsluttar Hansen, og meiner at dette vert ei stor utfordring for TINE Produsentrådgjeving. ■

Samvirke er å gi og ta

Gunvor Gauteplass(41) ble valgt til nytt styremedlem for region Øst på årsmøtet til GENO i april. Sammen med mannen Jacob Vigerust driver hun gården Vigerust på Dovre. Gunvor er opprinnelig fra Hallingdal der hun vokste opp på gård. Hun deltar aktivt i organisasjonslivet og har blant annet vært produsentlagsleder, medlem i områdestyret i Nord-Gudbrandsdalen og medlem i representantskapet i TINE Østlandsmeieriet. Gunvor har jobbet som rådgiver i TINE og vært årsmøteutsending til GENO i tre perioder. I dag er hun leder i GENO-utvalget i region Øst og de tre siste årene har hun vært 1. varamedlem til styret i GENO.

Jan Erik Kjær – tekst og foto

Hva var motivasjonen for å si ja til styrevervet i GENO?

– Jeg ble selvfølgelig smigret over og glad for at det arbeidet jeg har gjort, og det jeg står for som tillitsvalgt, hadde blitt lagt merke til på en positiv måte. Og at jeg dermed var ønska til et så høyt verv. Men jeg er også klar over at den tilliten som vises meg forplikter. At jeg må, så langt det er mulig, oppfylle de forventningene som stilles til meg.

Styrejobben i GENO er mer fokusert på fag enn verv i mange andre organisasjoner. Det gjør det både mer jordnært og interessant. GENO som organisasjon har mer å tilføre medlemmene enn for eksempel TINE som har drevet organisasjonspolitikken i årevis.

Har du noen fanesaker som du vil ta med deg inn i styret?

– Nei jeg kommer nok ikke til å flagge noen spesielle saker, men jeg synes det er veldig spennende med den utviklingen som eksporten har hatt de senere årene. Jeg er også be-

– Ved å støtte opp om GENO sitt avlsarbeid får man ta del i utviklingen av en god og funksjonell ku, sier nyvalgt styremedlem i GENO, Gunvor Gauteplass fra Dovre i Oppland.

kymret for gardsoksebruken og den synkende avlsinteressen som en kan se tendenser til. Det vitner jo om et labert engasjement generelt, og det er trist.

Hvordan skal man endre på dette da?

– Ja, hadde jeg bare hatt oppskriften på det... Når det gjelder avlsinteressen er helt klart vandreutstillingene som GENO er med på en god stimuli. Det at det kommer folk ut i fjøset og viser interesse for enkeltbondens kyr er med på å sette fokus på avl og øke interessen. En må rett og slett få opp entusiasmen ute på fjøsgolvet! En ser jo at enkelte bønder prøver seg med andre raser enn NRF og dette vitner også om avlsinteresse. Kanskje kan GENO bli flinkere til å spille på

dette og derigjennom få positive utslag for organisasjonen.

Videre er det en viktig oppgave å synliggjøre GENO mer; ikke bare navnet, men også hva organisasjonen står for. Jeg har store forhåpninger til organisasjonsapparatet, og her det viktig å bruke GENO-kontaktene ute i produsentlagene. Men det krever at disse får faglig påfyll og oppbakking for at de skal gjøre en god jobb.

Hvilken rolle mener du GENO spiller for den norske storfebonden?

– GENO har vært og er veldig viktig i forhold til å utvikle et godt avlsmateriale. Det aller viktigste fortrinnet for norske storfebønder er at alle har muligheten til å bruke og påvirke dette avlsmaterialet uansett hvor i landet de bor.

Vigerust i Dovre kommune i Oppland

- 400 daa dyrka mark
- 30 årskyr
- 5 800 kg mjølk i snitt per årsku
- 160 tonn kvote
- Fullt påsett + innkjøp av 20 oksekalver i året

■ Vigerust gård på Dovre.

Finnes det forbedringsområder i NRF-avlen?

– Jeg ser helt klart et forbedringspotensiale på jur, men i følge avlsavdelingen skal vi se forbedringer her i nær framtid. Målet må være et funksjonelt jur med god speneplassering.

Vi flyttet inn i nybygd lausdriftfjøs høsten 2000 og har erfart at vi også har en del å hente på å forbedre beina og klauvene på NRF-kua, men bortsett fra disse tingene er NRF-dyra absolutt veldig bra! Det har aldri vært aktuelt å prøve andre raser for meg.

Hva er det største fortrinnet til NRF-kua?

– Å det er mange! Kyrne er lette å ha med å gjøre, lærer fort nye systemer og det er ikke noe problem å få NRF-kyrne til å funger godt. De har greie kalvinger og ikke minst er kalvene friske og spreke. Når man hører om at for eksempel danskene må drive med sondeføring av kalve-

ne fordi de er så svake, er dette et godt eksempel på hvor godt avlsmateriale vi har her i Norge.

Bredden i NRF-avlen er selvsagt et stort fortrinn. Dette gir et avlsmateriale som byr på store muligheter for å drive utviklende avl i egen buskap. Med NRF har bøndene mulighet til å forme besetningen i den retningen de selv ønsker og her er det mange som har mye å hente ved å bli mer bevisst. Og det er jo nettopp bredden i det norske avlsmaterialet som appellerer til utlendingene.

Jobber GENO som organisasjon godt nok ut mot distriktene?

– Det er jo alltid slik at vi kan bli bedre, men det er nok rimelig bra. Likevel tror jeg en med fordel kan spille mer på det inseminerende personellet som jobber ute i felten. Disse er jo GENO sitt kontaktpunkt ute hos medlemmene, og har derfor en viktig rolle. Vi kan nok bli flinkere til å nytte mulighetene som lig-

ger her, og jeg ser for meg at inseminørene med fordel kan få flere oppgaver. For eksempel kunne de sette opp avlsplaner og tilby brunstkontroll ute i besetningene. På denne måten gjør vi både jobben deres mer interessant og utnytter deres kompetanse i større utstrekning.

Samvirkejournaliteten, hvordan går det med den?

– Jeg synes nok rett og slett at den begynner å henge i en tynn tråd. Spesielt gjelder dette hos de yngre gårdbrukerne, og dette skyldes nok i hovedsak historieløshet og at tiden har forandret seg. Vi ser jo at individualismen rår sterkere ute i samfunnet generelt og dette merker vi i jordbruket også. Mange har blitt mer opptatt av å sikre seg raske inntekter enn å jobbe for felles mål.

Hvorfor skal den norske storfebonden støtte opp om GENO sitt avlsarbeid da?

– Det er jo nettopp fordi hele avlen er tuftet på samvirkeprinsippet. Samvirke handler om å gi og få, og man må yte litt for å få tilbake. Det er nok denne tankegangen det er vanskeligst å få inn i hodet på folk, i og med flere og flere tenker kort-siktig og vil ha rask gevinst.

Ved å støtte opp om GENO sitt avlsarbeid får man ta del i avlsarbeidet på en god og funksjonell ku. Slik får man ta del i det som landets bønder har vært med å yte gjennom generasjoner tidligere.

Og ved neste styrevalg håper du på å få inn flere kvinner?

– Ja, det gjør jeg selvfølgelig, men det er jo bare de to siste årene det ikke har vært kvinner i styret så det har ikke vært så ille i GENO. ■

■ Klipping av utstillingskalven krever nøyaktighet.

■ Sørg for høy og frisk vann på utstillingsdagen. Er det kaldt så bruk dekken på kalven før dere skal i utstillingsringen.

Utstillingskalven er valgt. Mønstringsdagen nærmer seg. Det er tid for vask, klipp og skokrem.

Solveig Goplen – tekst og foto

STYLING AV

Per i dag har GENO fått melding om at 25 kalvemønstringer er under planlegging. Rundt om i landet finnes mer enn 200 unge som skal på mønstring. Kalven skal være så flott som mulig på utstillingsdagen. Gjennom media har dere kanskje sett glimt av kustyling. Det er skikkelig stilig. I denne artikkelen vil dere unge få noen tips som dere kan bruke når dere forbereder dere til mønstring.

Frisk kalv

En frisk kalv som har hatt mulighet til å bevege seg mye er en flott kalv å se på. Pelsen er blank og muskulaturen godt utviklet. Møkk som har klint seg fast til rompa er tegn på at kalven har hatt problem med diaré. Nok råmjølk og riktig mengde mjølk med rett temperatur er beste måte å unngå diaré på. Friskt vann og godt grovfôr skal den også ha. Får kalven din diaré så la den få diett. Den bør også få være i ro til den har fin avføring.

Knep

Ei ukes tid før utstilling er det tid for vask og klipp. Grundig reingjøring med såpevann er nødvendig. Bruk grønnsåpe i godt varmt vann. To ganger bør den vaskes for å få vekk all støv og skitt. Skyll med rent lunkent vann. Vask hodet lett og beina svært grundig. La den tørke. Dagen etter kan du klippe kalven. Det er litt vanskelig. Bind kalven i grima som du bruker når du trener kalven. Klipp så nøyaktig som mulig. Vær tålmodig. Be mor eller far om hjelp, dersom det blir for vanskelig. Spar haledusken!

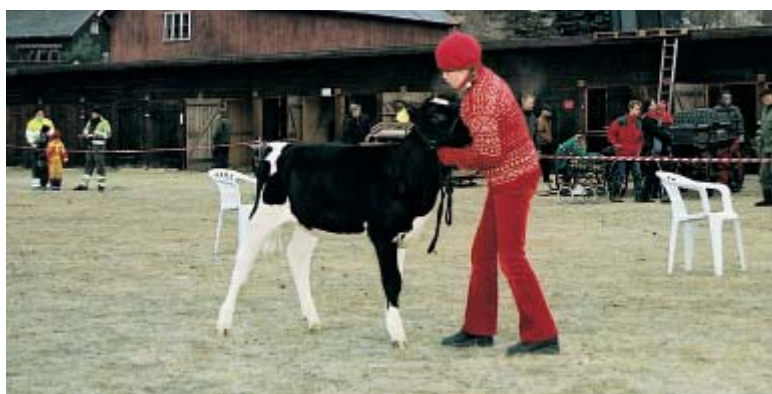
På utstillingsdagen kan du fikse kalven litt ekstra. Tørk den med en

■ På utstillingsdagen bør du fikse kalven litt ekstra. Vasking av klauver hører med. Foto: Odd Rise

■ Kalven må mestre å gå først i ringen.

■ Det er ikke enkelt å vise kalven i åpen stilling.

KALV OG UTSTILLER

fuktig klut eller ta en lett såpevask. Klauvene vaskes slik at de er skinnende reine. Bruk skurebørste. Har kalven mistet litt hår på knærne så dekk til med skokrem i den rette fargen. Du kan også bruke skokrem på klauvene. Haledusken kan fønes. Bruk litt hårskum slik at den blir så rufsete som mulig. Er det bløtt kaldt vær kan den nyklipte kalven trenge et dekken. Dekken kan du sy av et gammelt ullpledd.

Er kalven borte fra fjøset i den tida den vanligvis får mjølk, så må du føre den. Kalven må ha tilgang på drikkevann og litt grovfôr på utstillingdagen. Utstiller bør også ha med nistepakke. Skikkelig mat gjør at du mestrer oppgaven bedre.

Ta på klær som du trives i. Likevel er det viktig at du pynter deg slik at du står i stil med den flotte kalven din. Det er vakkert med barn i bunad, men det kan være like stilig å velge et annet antrekk også. Det er lurt å ta på kjeledress og støvler mens du arbeider med å forberede kalven.

Hva kreves av deg som mønster

De fleste utstillinger vil det være delt to klasser. Du velger selv hvilken klasse du stiller i.

Nybegynnerklassa

Denne klassa er beregnet på de yngste. Her kreves det at kalven er ren og at du som utstiller får kalven til å følge deg i ringen. Du bør klare å få den til å gå framover og bakover.

Viderekomne

Denne klassa er beregnet på barn som har mønstret kalv før. Her kre-

ves det at du stiller på utstillingsdagen med en kalv som er klippet. Du vil bli spurt om kalvens avstamning. Du må mestre å gå først i ringen. Går du lengre bak under mønstringa er det viktig at du holder litt avstand til kalven foran. Kalven vises i åpen stilling når dommerne ber om det. Noen utstillinger vil ha ei opplagt løype der du skal vise kalven både i rolig gange og løp. Flott er det om du har øvd på en ekstra liten øvelse til mønstringa. Her er det rom for fantasi. ■

Ære til JONIVA

Natt til 13. mars 1994 stryker hele besetningen på Dæhlin østre i Stange med av en gassbrann. To måneder senere var ny besetning på plass i fjøset og Kjersti gikk over førbrettet og kikket på de nye dyra:

– Jeg lurte på hvem av dere som blir eldst, sa jeg til de fremmede kuaene, men hadde ingen anelse om at det var 09 Joniva som skulle gi et så stort bidrag til besetningen her, forteller Kjersti.

Kua er oppkalt etter sønnen Jon Iver som overtok gårdsdrifta fra nyttår 2000. Som oppsettet på neste side viser står det ikke mindre enn 16 etterkommere etter Joniva i fjøset i dag. Gamlekua sjøl fikk så

■ – Joniva har gjort en stor innsats i fjøset hos oss, sier Kjersti Fougner Rustad og sønnen Jon Iver.

pass problemer med juret etter den siste kalvinga, at Kjersti ikke så noen annen råd enn å melde henne inn til slakt. Bortsett fra de ødelagte jurfestene var det likevel ingen ting å si på den lille, nette kua som i 1994 ble innkjøpt fra Nora Solberg i Gausdal. Kua har hatt en gjennomsnittsyttelse på omkring 6 000 kilo alle de årene hun har mjølket, og er en god representant for holdbare NRF-kyr. Bortsett fra en liten mastitt etter siste kalving, har kua vært frisk som en fisk! Det hører vel også til sjeldenhetene at ei enkelt ku får

så mange kukalver som settes i produksjon.

En annen artighet er at Joniva hver eneste sommer har fått vende tilbake til sin barndomsdal i og med at Kjersti leier og bruker Svensrudsetra i Gausdal vestfjell. Kjersti er selv opprinnelig fra Gausdal og ivrer for å holde setertradisjonen i hevd. Ved St.Hanst-tider kjøres mjølkekyrne med påsett de ti milene til seters og der har de og Kjersti gode, men slitsomme sommerdager helt frem til midten av september. På setra koker Kjersti pultost av 300–400 liter skumma mjølk i uka og syrner rømme og kinner smør. ■

– Nå synes jeg jeg har æret 'a Joniva, sier Kjersti Fougner Rustad med klump i halsen. Den 11 år gamle kua har 16 etterkommere stående i fjøset, men måtte selv reise på slakteriet rett etter at BUSKAP hadde vært på besøk.

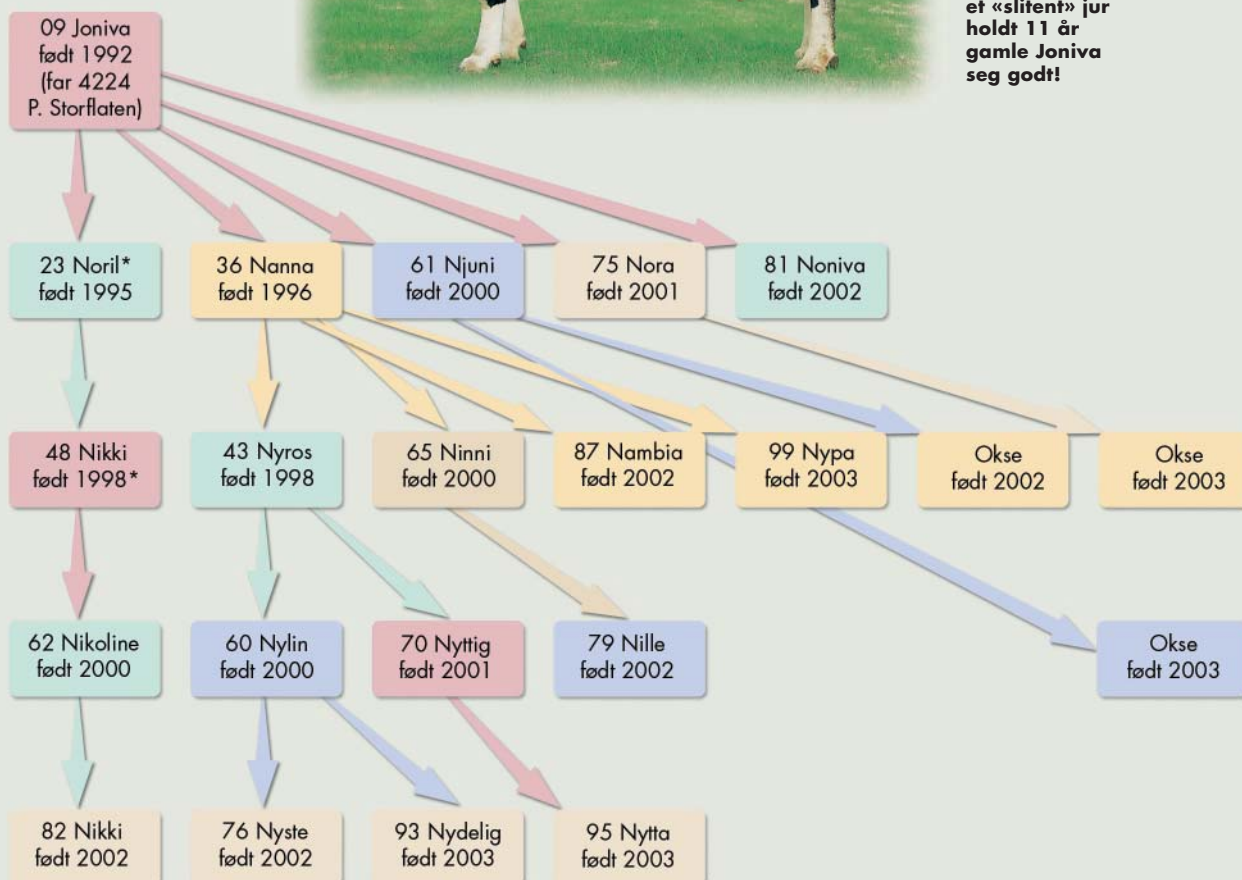

■ På bildet ser vi fra høyre datteren 75 Nora, mor sjøl 09 Joniva, oldebarnet 70 Nyttig og barnebarnet 43 Nyros.

Oversikt over 09 Joniva og hennes etterkommere i fjøset på Dæhlin østre

■ Bortsett fra et «slitent» jur holdt 11 år gamle Joniva seg godt!

* Slaktet

TEAM SEMIN – hva skjer?

Elisabeth Kommisrud – reproduksjonsforsker i GENO

Team Semin ble startet i 2000, og er en felles satsning fra GENO, Norsvin, Norsk Sau- og Geitagslag, Norges Pelsdyragslag og AquaGen. Team Semin samarbeider nært med Norges veterinærhøgskole, Institutt for reproduksjon og rettsmedisin.

Målet med satsingen er å koordinere forskning og utvikling på de ulike dyreartene innenfor områdene kunstig sædoverføring og fruktbarhet. Her er det snakk om kunnskapsoverføring på tvers av artsgrensene. Team Semin har nå fire forskningsprosjekter i drift. Disse prosjektene finansieres delvis fra Norges forskningsråd og delvis fra næringen.

Storfe, svin og rev

På disse tre artene har Team Semin to prosjekter som begge blir avsluttet i 2004. To stipendiater, som skal ta doktorgrad innen fagområdet, er ansatt i prosjektene. Tommy Haugan jobber spesielt med data fra seminestasjonene, som sammenholdes med resultater fra inseminasjoner i felt. Tommy har undersøkt flere parametre i tilknytning til sæduttak hos oksene, og lagring av sæden over tid. Det ser ut som okse har en bedre sesong for sædproduksjon i årets første måneder, og at spermiekonsentrasjonen ved sæduttak til en viss grad har betydning for fruktbarheten. Videre viser det seg også at sæden som lagres lenge har forskjellig tilslagskraft enn ungoksesæden. Dette skyldes nok særlig at kumaterialet elitesæden brukes på er forskjellig fra hva ungoksesæden brukes på. Resultatene fra dette arbeidet vil kunne få praktisk betydning når vi etter hvert kommer over i venteoksesystemet.

Den andre stipendiaten, Karin Waterhouse, har arbeidet mest med

bruk av flowcytometer. I et flowcytometer kan man undersøke flere tusen spermier på svært kort tid. Det er særlig cellemembranen som omslutter spermien som er undersøkt, men også selve arvestoffet som spermien bærer med seg. Videre er det andre celledeler som har betydning for spermienes bevegelse som er undersøkt. Karin har funnet at oksene våre generelt har gode spermieegenskaper, men det er likevel variasjon mellom oksene. Metodene som er utviklet vil gi oss mulighet til å kontrollere enkeltokser slik at vi er mer sikre på at de holder mål hva gjelder sædkvalitet. Dette blir spesielt viktig når venteoksene skal tas i bruk etter flere år med «hvile» i fjøset.

Karin og Tommy har også arbeidet med data fra svin, evaluering av svinespermier, lagring av fersk sæd samt forsøk med revesæd.

Småfeseimin

I et prosjekt som avsluttes i disse dager har det blitt utviklet nye og enklere inseminasjonsteknikker på sau og geit. Kunstig sædoverføring hos småfe tas i bruk i stadig større omfang, både med fersk og frossen sæd. Dette er blant annet et ledd i kontrollen med smittsomme sykdommer. Teknikken med inseminasjon har tradisjonelt vært vanskelig, fordi sæddosen skulle plasseres i børen hos geit slik det gjøres hos storfe og i børhalsen hos søye. Resultatene har da også variert enormt.

Nå er en enkel metode etablert, der sæddosen plasseres i skjeden. Resultatene har vært meget lovende, selv om det også her kreves grundig opplæring av eierne, både når det gjelder sædbehandling, brunstkontroll og tidspunkt for inseminasjon. Teknikken er utviklet

■ Tommy Haugan har undersøkt flere parametre i tilknytning til sæduttak hos oksene, og lagring av sæden over tid.
Foto: Jan Erik Kjær

for fersk og frossen sæd hos søye, og for fersk sæd hos geit. Denne teknikken er kommet for å bli.

Arbeidet videreføres nå i et nytt prosjekt, med Anne Nordstoga som stipendiat. Hun skal arbeide mer med inseminasjonsteknikken, men også med holdbarhet på fersk sæd, fryse- og tineprosedyrer samt bruk av flowcytometer som et hjelpemiddel til å bedømme sædkvaliteten hos de enkelte værer og bukker.

Frysing av melke fra fisk

Metoden med frysing eller kryokonservering av melke fra laks og ørret er nå på plass. I to sesonger har GENO og Aquagen samarbeidet om omfattende forsøk. Etablert kunnskap fra storfe er overført til de to fiskeartene. Frysemetoden er blitt svært forskjellig fra den som benyttes på okse, men prinsippene har likheter. Selve befruktningen er også særdeles forskjellig hos disse artene. Store mengder rogn fra laks og ørret skal befruktes utenfor fis-

I denne artikkelen presenteres de prosjektene som er i gang i regi av Team Semin.

■ **Karin Waterhouse har funnet at NRF-oksene generelt har gode spermieegenskaper.**
Foto: Jan Erik Kjær

ken, i vann. Her er det utfordringer, både til tine-/frysemetoden, men også når det gjelder å få kunnskap om hvordan det hele foregår. For at metoden skal være praktisk anvendbar fryses melken i enheter på 5 ml, som skal befrukte 1 000–1 500 rognkorn.

Den første eksport av frosnen melke har allerede funnet sted. Chile ble mottaker av ca 1 500 frosne enheter med AquaGen sitt gode avlsmateriale. Forsendelsen er mottatt med stor entusiasme, og befruktningsresultatene er heldigvis gode etter litt famling innledningsvis.

Til høsten starter et nytt prosjekt, denne gang på torsk. Her vil vi møte nye utfordringer, med en art som er svært forskjellig fra laks og ørret. Prosjektet skjer i samarbeid med Universitetet i Tromsø som har et godt miljø innen fruktbarhet på blant annet torsk. Også i dette prosjektet skal det ansettes en stipendiat. ■

IT-hjørnet

I denne spalten gir vi tips om bruk av PC. Eventuell spørsmål kan du sende på e-post til buskap@geno.no, eller vanlig post til **BUSKAP, GENO**
2326 Hamar
faks 62 52 06 10

Tore Søgård - IT-ansvarlig i GENO

Vi holder oss fortsatt til emnet virus. I forrige nummer var tema de mest vanlige måter og kilder for spredning av virus.

For den private pc-bruker er det e-post som utgjør den desidert største trusselen for å få virusinfeksjon i datamaskina. Det mest vanlige e-postprogrammet er Microsoft Outlook Express, og en del tips retter seg derfor konkret mot dette programmet. Aktuelle tiltak for å beskytte seg mot denne trusselen kan sammenstilles i følgende punkter:

- Fjern forhåndsvisningsvindu i Outlook/Outlook Express ved å velge Vis/Oppsett/Forhåndsvisningsrute, og fjern eventuell hake i «Vis forhåndsvisningsrute».
- Åpne aldri e-post som kommer fra en avsender du ikke kjenner til, eller du ikke forventer å få e-post fra. Slett den fra Innboksen din, og deretter fra mappen Slettede elementer hvis du bruker Outlook Express (andre e-postlesere har tilsvarende funksjon).
- Vær skeptisk til vedlegg. Hvis du mottar en melding fra kjente eller ukjente, med uvanlig formulering, som attpå til er på engelsk, så anbefales det å slette meldingen umiddelbart – uten å åpne vedlegget. Det er dessuten viktig aldri å åpne et vedlegg med .exe som filternavn (programfil) uten at du er 100% sikker på at den er ufarlig. Vedlegg bør dessuten være omtalt i selve e-posten.
- Sjekk eventuelt meldingstekst og vedleggstittel ved å klikke Fil/EgenskaperDetaljer/Meldingskilde. (Samme operasjon kan gjøres ved å høyreklikke på melding, og bruke hurtigmeny).
- Slett såkalt søppelpost uten å åpne først, eventuelt sett opp meldingsregler ved å benytte Verktøy/Meldingsregler/E-post.
- Virusadvarsler pr. e-post som ber deg fjerne en fil, er vanligvis falske meldinger. Dette kan også kalles virus, og kan føre til at du sletter viktige filer på pc'en. Sjekk først om det virkelig dreier seg om en virusadvarsel før du foretar noe.
- Vær tilbakeholden med å videresende kjedebrev og lignende e-post. Tror du mottakeren ønsker dette?
- Vær skeptisk til ukjente nettsteder, ikke last ned noe du er usikker på.
- Gå til anskaffelse av antivirusprogram som oppdateres automatisk, og brannmur. Det tilbys for øvrig et slik program til medlemmer og ansatte i GENO. Dette kan sjekkes på internettsiden www.pandasoftware.no/medlem/geno

Et antivirusprogram gir imidlertid ikke 100 prosent garanti for å unngå virus (for eksempel helt nye virus), følg derfor de øvrige anbefalingene uansett.

Fruktbarhet i nord

Olaug Olsen på Givær har et stjerneeksempel på fruktbar og holdbar NRF-ku. Kua «Iris» har født 15 levende kalver på ni kalvinger! Dette har hun klart ved å få seks tvillingpar i løpet av levetida si.

May-Britt Langmo – produksjonsrådgiver i Bodø

■ Som rådgiver i TINE får en virkelig sett seg om! På en heller uvanlig dag for en kontorsliten kropp, bærer det 12 nautiske mil vest for Bodø. Her ligger øya Givær og på den bor Olaug Olsen, en av produsentene i området. I dag er det grunnpakkebesøk og kurs i kukontrollen som står for tur. I tillegg skal jeg se på ei av kyrne til Olaug, som visstnok sprenger alle fruktbarhetsmål.

Givær har kjent bosetting fra 1600-tallet, og hadde gjestgiveri og kro på 1800-tallet. De leide ut rorbuer til fiskere i området, og levde av det jorda og sjøen ga dem. I dag er det 14 fastboende her. Øya fikk avsaltingsanlegg i 1995. Inntil da var øyboerne avhengig av å samle regnvann. Her er ingen skole, butikk eller annet servicetilbud. Posten kommer med hurtigbåten, som anløper øya 1–2 ganger per dag.

Olaug er født og oppvokst på Givær, og forpakter nå småbruket til foreldrene. Far og datter driver slik de har gjort det i alle år, med tre kyr, en okse, sju sauer, to værer, 18 høner, to haner og to kaniner. Om sommeren er det stor familiedugnad for å få slått og tørket alt vinterfôret, for det skal slås med motorisert ljå og tørkes til høy. Dyra beiter ute på holmene rundt øya i sommersesongen, og de flyttes etter hvert som de beiter av. Kyrne flyttes over til den nærmeste øya for å bli melket i sommerfjøsset der. Flyttingen foregår ved at kyrne svøm-

■ Matmor Olaug Olsen med årets tvillingkalver.

■ Iris og «far sjøl», Martin Nilsen.

Iris' kalvinger:

1994	1 oksekalv
1995	2 oksekalver
1996	1 kukalv
1997	Kasta
1998	1 oksekalv/1 kukalv
1999	1 oksekalv/1 kukalv
2000	2 oksekalver
2001	2 kukalver
2002	1 oksekalv
2003	2 kukalver

mer over sundet selv. Noe jeg gjerne skulle likt å se! Olaug tar i tillegg vare på gamle kysttradisjoner som for eksempel innsamling av dun etter ærfugl til fylling av dyner.

Olaug tar imot meg på kaia, blid som alltid. Sammen går vi en tur rundt øya, og prater om gårdsdrift, framtida og hverdagen. Etterpå tar vi en tur i fjøsset, og kyrne blir sluppet ut på en luftetur i nabolaget. Olaug har et stjerneeksempel på fruktbar og holdbar NRF-ku. Kua «Iris» har født 15 levende kalver på ni kalvinger! Dette har hun klart ved å få seks tvillingpar i løpet av levetida si. Kua ble kjøpt fra Jørgen Davidsen i Kodvåg i 1993 av Olaugs far, Martin Nilsen. Da Olaug tok over i 2002 meldte hun seg inn i kukontrollen. Derfor finnes det dessverre ingen noteringer om kua som er eldre enn ett år.

Det går rykter om at øya skal være med i programserien «Der ingen skulle tru at nokon kunne bu» til høsten, så da kan det kanskje være en mulighet for å få se kua Iris «live»?

■ Kart over Givær.

Foto: Tore Joa

KALVEMØNSTRING på Sola

Produsentlaget i Sola i samarbeid med handelstanden avvikla kalvemønstring i Sola – Krossen, 10. mai i samband med «Bondedagane». Ruske og surt vær, gjorde seg mildt og fint då mønstringa starta. Heile åtte kalvar med kvar sin opp-passar stilte til start. Alderen på dei som mønstra var frå 6 til 14 år. Innsatsen var upåklageleg. To vinnarar blei kåra, ein for dei under 10 år og ein for dei over 10 år. Alle var eigentleg vinnarar sa hovud-domar Eivind Røyneberg, då han delte ut premiar til alle. Omkvedet vart at dette skal me ta opp att neste år. Mange fekk «blod på tann», ikkje minst arrangørane.

Hus for storfe

Helsetjenesten for storfe presenterer nå en håndbok som omhandler hus for storfe. Boka har blitt til som et av tiltakene i storfenæringas handlingsplan for dyrevelferd. Den vektlegger løsninger med fokus på dyrevelferd, rasjonelt dyrestell og med tanke på HMS.

«Hus for storfe – norske anbefalinger» er i første rekke skrevet som et hjelpemiddel for bønder som skal ominnrede eller bygge nytt, men vil også være et nyttig oppslagsverk for rådgivere, planleggere og veterinærer.

Boka koster 300 kroner og kan bestilles på e-postadressen: ler@geno.no

Danske mjølkekyr dør tidlig

Antallet danske mjølkekyr som dør i utide er mer enn fordoblet de siste ti årene. Dødeligheten de første 100 dagene etter kalving har for SDM (Dansk Holstein) steget fra om lag 1,1 prosent i 1990 til om lag 2,7 prosent i 2001. Den totale dødeligheten for SDM har fra 1990 til 1999 steget fra om lag 1,8 prosent til om lag 3,6 prosent, og utviklingen er den samme for de andre danske rasene. Dette viser et nytt prosjekt som veterinær Peter Thomsen har gjennomført.

– Vi har undersøkt om det er fordi kyrne blir presset hardere. Derfor har vi kikket på dødeligheten på besetningsnivå, og det er veldig store forskjeller. Om lag 21 prosent av alle besetninger mistet over hodet ingen kyr i 2001, forteller Peter Thomsen til det danske Landsbladet.

– Til gjengjeld er det ti prosent av besetningene som mister syv til åtte prosent av kyrne årlig, sier Thomsen.

Flere faktorer spiller inn. Besetninger som kommer ut på beite har lavere dødelighet enn de som føres inne hele året, og økologene har færre døde kyr enn de som driver konvensjonelt. Dødeligheten stiger med celletallet og høytstående besetninger har lavere dødelighet. Det handler med andre ord om god og dårlig drift.

– Dødeligheten henger sannsynligvis sammen med at dersom du skal ha kyrne dine til å gi mye mjølk, er du nødt til å være en dyktig gårdbruker. Det er et spørsmål om driftsledelse, sier Peter Thomsen.

Sikker merking av storfe

COMBI 2000 øremerkesystem

For bestilling:
kontakt produsenttjenesten, ditt slakteri
eller vår kundeservice.

Patent nr 304771

Os Husdyrmerkefabrikk a/s
Tlf. 62 49 77 00 2550 Os i Østerdalen

Vi merker levende verdier – www.husdyrmerke.no

Nytt fra Storfekjøttkontrollen

Storfekjøttkontrollen er en landsomfattende husdyrkontroll for kjøttfe, fôringsdyr og kjøttfekreysninger, driftet av Fagsenteret for kjøtt.

Anitra Lindås og Grethe Ringdal
FAGSENTERET for kjøtt

Medlemsøkningen fortsetter i Storfekjøttkontrollen. Trenden går i retning av at flere og flere ønsker å registrere selv. Årsmeldingen er klar og skal være sendt ut til alle medlemmene i kontrollen. Fagsenteret har endret sin internettside og Storfekjøttkontrollen har fått en egen side. Ta en titt på www.fagkjott.no/storfekjøttkontrollen.

Årsmelding

Årsmeldingen for Storfekjøttkontrollen er sendt ut til alle kontrollens medlemmer, samt andre interesserte. Sammenlignet med 2001, har medlemsøkningen i 2002 vært beskjeden. Økning på 120 medlemmer i løpet av året har imidlertid medført at Storfekjøttkontrollen nå har passert 1000 aktive medlemmer, og økningen utgjorde 13 % sett i forhold til medlemsmassen ved utgangen av 2001. Antall bondeversjonbrukere har i samme periode økt med 68.

Ved å henvende deg til det lokale slakteriet eller Fagsenteret for kjøtt (Fagsenteret@fagkjott.no) kan du få tilsendt et eksemplar av årsmeldingen.

Nytt regelverk

Samarbeidsrådet for Storfekjøttkontrollen har vedtatt «nytt» regelverk for Storfekjøttkontrollen. Regelverket er gjeldende fra 24. april 2003 og vil bli sendt ut sammen med årsmeldingen til alle medlemmene. Ved å henvende deg til det lokale slakteriet eller Fagsenteret for kjøtt (Fagsenteret@fagkjott.no) kan du få tilsendt et eksemplar av regelverket.

Egen nettside

Se på www.fagkjott.no/storfekjøttkontrollen, her finner du mye nyttig informasjon om kontrollen.

Demoversjon av Storfekjøttkontrollen

Helt gratis og uforpliktende er det å laste ned demoversjonen. Prøv du også!

Du kan laste ned en demoversjon av programmet fra Storfekjøttkontrollens nettside, hvis du vurderer å kjøpe en bondeversjon. Demoversjonen varer i tre måneder fra den installeres. Prøv å registrere inn opplysninger og se om dette er noe for deg. Skriv ut veiledningen slik at du har den for hånden når du setter i gang. Lurer du på noe underveis, kontakt din lokale slakterirådgiver så får du hjelp til å komme i gang. Hvis du ikke har vært medlem før kan du registrere inn alle opplysninger i demoversjonen og ta med deg opplysningene over til bondeversjonen når du kjøper den.

Er du medlem fra før kan du be om opplysningene dine enten på diskett eller som vedlegg til e-posten din. Ta kontakt med din lokale rådgiver.

Tall fra Storfekjøttkontrollen 2002

Antall aktive mordyr av de ulike rasene.

Rase	Antall
Hereford	2 664
Aberdeen Angus	1 621
Charolais	1 492
Limousin	556
Simmental	593
Krysninger	4 874
Andre raser	1 903
Totalt	13 703

Paringer/inseminering.

Rase	Antall bedekninger totalt	Antall insemineringer	Andel inseminering (%)
Hereford	1 839	289	16
Aberdeen Angus	957	117	12
Charolais	823	236	29
Limousin	309	79	26
Simmental	243	116	48
Krysninger	2 819	430	15
NRF	677	163	24
Andre raser	216	20	9
Totalt	7 883	1 450	18

Gjennomsnittlig klasse og fettgruppe hos ung okse.

Rase	Antall slakt	Slaktevekt (kg)	Klasse	Fettgruppe	Alder ved slakt	Slaktetilvekst g/d
Hereford	352	263	O	3-	19,0	436
Aberdeen Angus	290	248	O+	3-	18,4	422
Charolais	299	340	R+	2+	19,0	568
Limousin	100	330	U-	2	17,9	578
Simmental	75	326	R-	2	18,6	556
Krysninger	1 471	304	R-	2+	17,8	532
NRF	1 546	285	O-	2+	20,2	441
Andre raser	113	287	O	2	20,9	449
Sum/snitt	4 246	293	O+	2+	19	485

Foto: Jan Erik Kjær

FLERE SPISSER PÅ GENOS ELITELAG

Høy proteinprosent og godt jureksteriør
preger årets toppokser av NRF.

**GODE RÅD OG
ET AVLSMATERIALE I VERDENSTOPPEN**
www.geno.no

Årets cupvinner!

Surfôrcupen 2002 er avgjort. Med fokus på fôrkvalitet og nysgjerrige på gårdsbrukene bak årets tre beste fôrprøver, satte vi kurs mot Eresfjord i Romsdal, Uthaug og Leksvik i henholdsvis Sør- og Nord-Trøndelag for å kåre årets vinner.

Sophie Krizsan – Grovfôrsenteret på Hellerud

Reisen kan summeres opp som trivelige møter med tre flinke gårdbrukere. Stort engasjement preget samtlige finalister, men gårdbruker Lars Tronstad med familie utmerket seg. De kan derfor titulere seg «Årets Surfôrprodusent 2002». Gratulerer med resultatet, familien Tronstad!

Dette er andre året Surfôrcupen gjennomføres. Arrangementet ønsker å sette fokus på grovfôrproduksjon og fôrkvalitet. Det Kongelige Selskap for Norges Vel, TINE, Hydro Agri, NLH og GENO står bak konkurransen. Juryen har bestått av Magne Mo fra NLH, veterinær Anne Jorid Gullbrekken, veterinær Kjersti Brandsar, Guro Sveberg fra GENO og Sophie Krizsan fra Grovfôrsenteret på Hellerud. De som sendte inn fôrprøve med påmeldingsslipp innen 15. januar ble med i konkurransen. Av alle påmeldte klarte ni produsenter å komme videre etter første runde. Disse har sendt in ny fôrprøve innen 15. februar. Etter to innsendte fôrprøver ble de tre beste surfôrprodusentene tatt ut. Dette var Idar Hånde fra Eresfjord, Steinar Kjorsvik fra Uthaug og Lars Tronstad fra Leksvik. Disse tre ble avlagt besøk av jurymedlemmene i midten av mai for å kunne bestemme prioriteringsrekkefølgen.

Tronstad gård i Leksvik.

■ Årets cup-vinnere flankert av to av jurymedlemmene. Fra venstre: veterinær Anne Jorid Gullbrekken, Nils Tronstad, Lilly Tronstad, Lars Tronstad og Magne Mo fra NLH.

Cupvinner Lars Tronstad

Alt surfôret hos familien Tronstad blir pressa i rundballer og her blir det ikke brukt ensileringsmiddel!

– Kompakte rundballer, to ekstra lag med plast og noe fôr tørking er nøkkelen til et godt surfôr uten tilsetning, sier Lars Tronstad. Han har notert seg at en begrenset mjølkesyregjæring gir et høyere fôropptak. Videre fremhever han at det er egentlig mikrofloraen i vomma vi fôrer og hvor viktig det er at det er optimale forhold der. Det var 12 år siden sist Lars Tronstad fylte tårnsiloen på gården. I sammenheng med restaureringsbehov gikk han over til rundballer. Fra at ha vært noe skeptisk til metoden i begynnelsen betoner han nå rundballe-metodens fordeler så fremt man gjør en ordentlig jobb. Det er en kortere mekaniseringskjede fra gras til ferdig rundball sammenlignet med ilegging i silo. Videre synes han at han får bedre kontroll med høstetidspunktet og kua mange ganger heller spiser surfôret hans enn graset. Godt fôr slår positivt ut for drektigheten og mjølkeproduksjonen hos dyrene. Dette ser vi tydelig hos Leksvik bonden, som har en ytelse på 8179 kg per årsku og høyt FS-tall. Lars Tronstad har lang erfaring som gårdbruker. Familien har stor interesse i gårdsbruket og sønnen Nils begynte allerede i tidlig alder at delta i gårdens arbeid. I dag har Nils Tronstad hovedansvaret for fôring, dyrestell og avlsplanleggingen mens utearealene og grasproduksjonen fortsatt er Lars sitt ansvarsområde.

Tronstad gård

- Brukere: Lars, Lilly og Nils Tronstad
- Daa dyrket: 280 daa
- Antall slåtter: 2 slåtter og beite
- Omløp på enga: 4 år
- Tidspunkt for 1. slått: Begynnelsen av juni
- Slåtteutstyr: Slåmaskin og rundballepress
- Ensileringsmetode: Bare rundballer
- Fôrenhetskonsentrasjon: 0,93
- Tørrestoffprosent: 34,7
- Antall årskyr: 17,1
- Kvote: 111 929 liter
- Ytelse per årsku: 8 179 kg

Utdrag fra juryens kommentarer:

«Denne gårdbrukeren gjør et utmerket arbeid over hele produksjonslinjen. En utmerket helsestatus, høye fruktbarhetstall, høy ytelse og godt stell av ungdyr er verd å merke seg.»

■ 2. premien gikk til Steinar Kjorsvik og Anne-Lise Grebstad. Jury-medlem Magne Mo til venstre.

■ Idar Hånde vant 3. premien. Jury-medlem Magne Mo og Kjersti Brandsar til venstre.

2. plass til Steinar Kjorsvik

Sammen med Anne-Lise Grebstad tok Steinar over gården Ulriksborg på Uthaug, Ørlandet i 1999. I 2001 bygget de om det gamle båsfjøs til løsdrift og fikk ny mjølkegrav. Det gamle fjøset var trangt og arbeidskrevende, og det var problemer med spenetråkk. De ønsker å utvide produksjonen. Derfor kjøper de mjølkekvote og dessuten kjøper de inn oksekalver som de fører fram til slakt.

– Den tørre sommeren i 2002 gjorde at vi høstet tidlig for at ikke graset skulle bli svidd bort. Fôret ble av god kvalitet, men mengden ble litt knapp, sier Steinar Kjorsvik. Han har vært tvunget til å supplere med ammoniakkbehandla halm til kviger og okser.

– Det er stor forskjell på oksene som har delt førbrett med mjølkekuene og de i den andre avdelingen av fjøset, sier han. Vi kan tydelig se hvilke som har spist mest av det fine surfjøret! Steinar Kjorsvik hadde høyest gjennomsnittlig førehetskonsentrasjon av de tre finalistene og en opptaksindeks på 106 i middel for de to førprøvene. Alle finalistene har i år hatt forterka surfôr. Et TS på over 30 % begrenser gjæringen og derav et høyere føropptak.

Ulriksborg gård

- Brukere: Steinar Kjorsvik og Anne-Lise Grebstad
- Daa dyrket: 450 daa hvorav 220 daa brukes til kornproduksjon
- Antall slåtter: 2
- Omløp på enga: 6 år
- Tidspunkt for 1. slått: Innen St. Hans, men tidligere i fjor
- Slåttestyr: Skiveslåmaskin og dobbeltkutter
- Ensileringsmetode: Tårnsilo. Ensileringsmiddel Ensil 1
- Førehetskonsentrasjon: 0,95
- Tørrstoffprosent: 34,3
- Antall årskyr: 20,0
- Kvote: 109 400 liter
- Ytelse per årsku: 6 501 kg

Utdrag fra juryens kommentarer:

«Denne gårdbrukeren har god forproduksjon og virker bevisst på tildelingen av grovfjøret. Fjøs og tun er meget ryddig og tiltalende. Noe som trekker i negativ favør er flere tilfeller av klinisk mastitt, et lavt FS-tall og en noe lav ikke-omløpsprosent. Dette gjør at vi plasserer han som nummer 2.»

3. plass til Idar Hånde

Hånde gård ligger lengst inn i Langfjorden med bratte fjell i bakgrunnen. Her møter vi gårdbruker Idar Hånde med sin Holstein-besetning. Idar har to separate fjøs. Fjøset på tunet rommer Holstein-kuene, okser på slutføring og en del kviger. I det andre fjøset har han en Hereford ammekubesetning.

– Dette med to fjøs er greit, sier Idar. Men egentlig ønsker jeg å bygge nytt. Alt under ett tak og løsdriftsfjøs er det store ønsket. Til det trenger jeg en større kvote og hjelp med fjøsstellet. Idar driver gårdsbruket alene og er avhengig av å få dyrene ut på beite tidlig for å rekke siloslåttene. Dette innebærer at han må tvangssine en del dyr. Det gir en noe lengre sinperiode på kuene og dermed utnytter han ikke potensialet han egentlig har i Holsteinekua. Idar Hånde bruker to tårnsiloer og presser i tillegg cirka 600 rundballer. Det var fra Hånde gård som surfjøret med høyest opptaksindeks kom. Idar hadde et gjennomsnitt på opptaksindeksen for sine to prøver på 110! Vår eneste innvending når det gjaldt surfôr kvaliteten var et noe høyt PBV-innhold. Dette har imidlertid Idar Hånde klart å handtere relativt godt da uretallene i mjølka ikke var urimelig høye.

Hånde gård

- Bruker: Idar Hånde
- Daa dyrket: 350 daa hvorav 225 daa er leid
- Antall slåtter: 3 slåtter i fjor, mot normalt bare 2
- Omløp på enga: 6 – 7 år
- Tidspunkt for 1. slått: Begynnelsen av juni
- Slåttestyr: Førhøster og avlesservogn. Rundballepress
- Ensileringsmetode: GrasAAT Plus
- Førehetskonsentrasjon: 0,93
- Tørrstoffprosent: 49,2
- Antall årskyr: 17,6
- Kvote: 94 475 liter
- Ytelse per årsku: 5 945 kg

Utdrag fra juryens kommentarer:

«Fjøset på Hånde gård er et gammelt og trangt båsfjøs. Det er svært arbeidskrevende, og det er imponerende at Idar Hånde greier å opprettholde en så god produksjon og kvalitet under slike forhold. Det finnes imidlertid et potensial i Holsteinekua som ikke fullt ut blir utnyttet. I tillegg tyder det høye PBV-innholdet i surfjøret på en noe sterk gjødsling av grasmarka.»